

BIJEENKOMST OP DONDERDAG 21 JANUARI 1960 TE 's-GRAVENHAGE

Voordracht gehouden voor de Vereniging ter beoefening
van de Krijgswetenschap

door

Mr. F. R. MIJNLIEFF

Directeur-Generaal voor Openbare Orde en Veiligheid

over

VERPLAATSING DER BEVOLKING

In welke mate is voor de bescherming van de bevolking, met inachtneming van de eisen die de militaire en civiele verdediging stellen, verplaatsing van de bevolking noodzakelijk?

Voorzitter: Z.E. Luitenant-Generaal o.n.a. J. H. COUZY

De Voorzitter:

Dames en Heren, ik open deze vergadering en ik heet U allen van harte welkom. In het bijzonder Z. E. de Minister van Binnenlandse Zaken, wiens aanwezigheid wij op hoge prijs stellen en tevens ons erelid de Generaal Van Hilten, wiens aanwezigheid ook op zeer hoge prijs wordt gesteld. Ik wilde U mededelen dat onze commissie, de kascommissie zoals wij het in normaal Nederlands zeggen, de zaak heeft nagekeken en het beheer van de financiën volkomen in orde heeft bevonden zodat zij voorstelt om de penningmeester van zijn beheer 1958—1959 volledig te dechargeren. Ik stel voor om dat bij dezen te doen onder het uitspreken van onze bijzondere dank aan onze penningmeester voor het gevoerde beheer. Ik wil gaarne de commissie die bestaan heeft uit de Heren Treffers, Polak en Frederiks bedanken voor het werk wat zij ten bate van de Vereniging hebben verricht.

Aangezien er verder geen huishoudelijke zaken meer zijn te behandelen wil ik het woord geven aan de spreker van hedenavond: de heer Mijnlieff.

Mr. Mijnlieff:

Mijnheer de voorzitter, op 23 februari 1951, nu bijna 9 jaar geleden, had ik het voorrecht in een vergadering van Uw vereniging te Rotterdam voor het eerst een inleiding te houden en wel over de B.B., of zoals het toen nog heette, bij gebrek aan de betere benaming die nog niet was uitgevonden, de burgerlijke verdediging.

Wanneer men een totaal overzicht geeft van de B.B. en van de gevaren die ons land bedreigen, van de aanvalsmiddelen die worden verwacht en de maatregelen die daartegenover kunnen worden gesteld, ontkomt men niet aan een korte vermelding van het begrip *evacuatie*. In mijn lezing in Rotterdam sprak ik, net als vanavond hier, geheel à titre personnel. Ik gaf mijn eigen visie, niet die van de Minister of van de regering. Maar wat ik daar opmerkte over de evacuatie was, zonder dat ik dat uitdrukkelijk vermeldde,

het officiële standpunt van het toenmalige Kabinet. En daarom geloof ik dat ik goed doe U deze korte passage voor te lezen :

Nog één punt van de vele overheidsmaatregelen zou ik hier in het kort nader willen belichten, nl. dat van de preventieve evacuatie.

Het spreekt vanzelf, dat, indien stadsdelen door vijandelijke acties onbewoonbaar zijn geworden, maatregelen zullen worden getroffen om de in die delen thuis behorende bevolking elders te huisvesten. Maar een vraag welke steeds weer rijst is deze: Vermindert men de risico's niet aanmerkelijk door uit de meest bedreigde gebieden de bevolking naar elders te evacueren?

Geldt met name in het westen van Nederland niet de plicht om hiertoe over te gaan, omdat men hier te maken heeft met een bevolkingsdichtheid, zoals weinig wordt aangetroffen?

Het antwoord hierop moet zijn: Behoudens enkele uitzonderingsgevallen met betrekking tot de onmiddellijke omgeving van zeer gevaar-aantrekkende objecten „neen”.

Zou men hiertoe overgaan, dan zou dit leiden tot een ontwrichting van het maatschappelijk leven, dat juist in stand moet worden gehouden. Dan zou men bovendien de opnemng van de miljoenen waarom het hier gaat, moeten zoeken in de oostelijke provinciën en dus krijgen een evacuatie in de richting van de vijand.

Nog geheel afgezien van de militaire aspecten van een dergelijke volksverhuizing, zou dit ook psychologisch onaanvaardbaar zijn. Wel kan worden overwogen om de gelegenheid te bieden ouden van dagen, jonge kinderen met verzorgsters en de bevolking van gestichten en inrichtingen preventief te evacueren. Een totale evacuatie van al degenen die gemist kunnen worden kan niet in de bedoeling liggen, hier noch elders.

Voor die lezing in Rotterdam bestond enige belangstelling van de pers. De Nieuwe Rotterdamse Courant kwam met een uitvoerig verslag, dat ook vrij gedetailleerd weergaf wat ik over evacuatie had gezegd. Naar aanleiding hiervan ontving ik enige dagen later een anonieme brief, geschreven door een geofefende vrouwenhand en verlucht met krantenknipsels uit de Nieuwe Rotterdammer, van de volgende inhoud:

Waarom laat U de ouden van dagen, die bij de jongeren niet meer meeschijnen te tellen en waarover soms kleinerend gesproken wordt als van „oudjes” maar niet meteen afmaken, dan hoeft U ze niet meer te laten overbrengen. Het riekt wel een beetje naar communisme.

Eén ding is plezierig: ook voor U zal eens de tijd aanbreken, dat U tot de ouden van dagen zult behoren, of U het dan ook zo prettig zult vinden dat er met U gesold wordt zoals in de afgelopen oorlog met ons is gedaan.

Misschien wilt U hier eens over nadenken.

Drie jaar later, bij de opening van een tentoonstelling, gaf ik hetzelfde officiële standpunt, zoals dat inmiddels was neergelegd in de Nota aan de Tweede Kamer inzake de verplaatsing van bevolking van 22 februari 1952 nog eens weer. Hierop volgde eveneens een reactie en wel van de militaire medewerker van het Algemeen Handelsblad, die aan het slot van een met

zijn welversneden pen geschreven artikel van 15 mei 1954, het volgende opmerkt:

„Waar blijft de voorbereide evacuatie waarop wij aandrongen en die het hoofd van de Amerikaanse B.B. onlangs het enige antwoord achtte op het A-bomgevaar? De Minister van Oorlog is hard geprest in de Kamer voor zijn defensiebeleid. Doch het onmisbare complement daarvan, de B.B., kan ongestoord voortgaan te leven in „a fool's paradise" en op grond daarvan een organisatie opbouwen.

Het schijnt hoog tijd, dat deze sector der totale defensie meer de aandacht van de Kamer trekt dan tot nu toe is geschied."

U hoort het, twee diametraal tegenovergestelde reacties van emotionele aard op hetzelfde standpunt. Ook U, dames en heren, zult misschien dergelijke reacties bij het lezen van mijn stellingen hebben voelen opkomen. Daarom geloof ik dat ik goed doe hier te beantwoorden, niet emotioneel, maar in alle nuchterheid, met de benen op de grond en met een volledig openstaan voor de harde feiten, de vraag die de maarschalk Foch, toen hij nog leraar aan de École Supérieure de Guerre was, zijn leerlingen steeds weer voorhield: de quoi s'agit-il?

Mijnheer de voorzitter, het zou op zichzelf logisch zijn als ik begon nu een overzicht te geven van alle te verwachten omstandigheden die in ons land het onmiddellijk gevolg van oorlogsgeweld zouden kunnen zijn, daarna de onderscheidene, nogal uiteenlopende omstandigheden zou groeperen om ten slotte te behandelen tot welke maatregelen op het gebied van de Verplaatsing der Bevolking elke groep van omstandigheden al dan niet aanleiding moet geven.

Maar ik vrees, dat ik, wanneer ik mijn onderwerp zo behandel, moeilijk te volgen zou zijn, doordat dan duidelijk te onderscheiden gevallen dreigen ineen te vloeien. Daarom geef ik er de voorkeur aan de verschillende soorten omstandigheden, in het jargon van tegenwoordig: de verschillende basic-assumptions, afzonderlijk te behandelen en daarbij aan te geven of *naar mijn persoonlijke mening*, evacuatie al dan niet wenselijk, al dan niet geboden is.

Wat gebeurt er bij conventionele bombardementen op A-gemeenten?

Bombardementen dus met brisant- en brandbommen, zoals in ons land verwacht kunnen worden. Zelfs bij zware conventionele bombardementen van optimale dichtheid met de aanvalsmiddelen waarmee ons land rekening moet houden, mag aangenomen worden, dat het aantal slachtoffers *procentueel* beperkt zal zijn, mits de bevolking dekking heeft gezocht, waarvoor nodig is een tijdige alarmering, die bij conventionele aanvallen redelijk verzekerd is. Er zullen gebouwen en woningen — en bij een zwaar conventioneel bombardement honderden gebouwen en woningen — worden vernield of zwaar beschadigd, er zullen bij een zwaar conventioneel bombardement honderden mensen gedood of gewond worden, er zullen vele mensen onder puin bedolven geraken, waaruit zij zich niet zonder hulp van buiten kunnen bevrijden en er zullen vele branden ontstaan, die zich binnen enkele uren tot oppervlaktebranden kunnen verenigen en hele wijken kunnen vernietigen.

gen. Waar gehakt wordt vallen spaanders. Een volstrekt afdoende bescherming van de bevolking kan niet worden geboden. Wanneer een stad wordt getroffen door een geconcentreerd bombardement met brisantbommen, leert de ervaring van de afgelopen oorlog, dat gemiddeld rekening moet worden gehouden met 5 doden, 5 zwaar gewonden en 10 licht gewonden per ton brisantbommen en dat bij een optimale dichtheid van het bombardement per vierkante kilometer 80 ton bommen worden afgeworpen, meestal brisanten en brandbommen in bepaalde verhouding door elkaar. Maar zelfs wanneer wij aannemen, dat uitsluitend brisantbommen zouden worden gebruikt, zou dit betekenen, in aanmerking nemende de gemiddelde bevolkingsdichtheid per ha., een kans op persoonlijke ernstige ongevallen van minder dan 2½ % in het getroffen stadsdeel en voor de hele stad aanzienlijk veel lager.

Rechtvaardigt deze procentueel geringe kans op persoonlijke ongevallen bij conventionele bombardementen preventieve evacuatie? Voordeel daarvan zou zijn persoonlijke veiligheid, hoewel daarop, zoals U straks zult merken, wanneer ik spreek over radioactieve fall-out, een hoop valt af te dingen. Daartegenover staan nadelen die ik heb genoemd in mijn stellingen en die ik hier ten dele herhaal:

evacuaties van enige omvang ontwrichten het maatschappelijk leven en daardoor de gehele civiele verdediging;

evacuaties tasten het familieleven aan;

evacuaties tasten het moreel van de bevolking aan;

evacuaties bemoeilijken in belangrijke mate de B.B., doordat de zelfbescherming in woning en bedrijf wegvalt en beginnende branden, die door de zelfbescherming gemakkelijk geblust zouden kunnen worden, vrij spel krijgen;

evacuaties op grote schaal tijdens de mobilisatie en concentratie van de krijgsmacht stelt het welslagen daarvan op losse schroeven.

En dan noem ik nog niet de fall-out-dreiging voor het hele land, dus ook voor die gebieden waar de evacués veiligheid zouden moeten vinden.

Weegt men die voor- en nadelen tegen elkaar af, dan kan er maar één conclusie zijn, nl. deze, dat met het oog op conventionele bombardementen evacuatie niet juist zou zijn en dat de ook door de N.A.V.O. aanbevolen stay-put-policy, huiselijk vertaald met „laat zitten wat zit” met het oog op conventionele bombardementen de enige oplossing is.

Dus met het oog op conventionele bombardementen geen *preventieve* evacuatie, ook niet voor de ouden van dagen, jonge kinderen met verzorgsters en de bevolking van gestichten en inrichtingen, die ik in mijn Rotterdamse lezing heb genoemd. De gedachtengang van toen lag voor de hand. Wanneer men er op uit is in geval van oorlog het homefront, dus ook het maatschappelijk leven, in stand te houden, dan moeten de werkers, degenen die in het arbeidsproces ingeschakeld zijn, ter plaatse blijven. De genoemde categorieën zijn niet in het arbeidsproces ingeschakeld. Er is dus iets voor te zeggen ze preventief te evacueren wanneer dit hun veiligheid vergroot. Bijkomende voordelen zijn, dat deze categorieën van personen na bombardementen zich zelf niet of moeilijk kunnen helpen en daardoor de B.B.-organisatie zwaar belasten en dat de vrijgekomen gebouwen van de

gestichten en inrichtingen kunnen worden gebruikt ter vervanging van door oorlogsschade verloren gaande gebouwen of voor de onderbrenging van daklozen. Deze overwegingen hebben ertoe geleid, dat 9 jaar geleden in principe besloten was deze groepen van personen preventief te evacueren. Nadere overweging in verband met de vereiste aanpassing aan de vermoedelijk andere situatie bij het uitbreken van de oorlog (snelle opvolging der gebeurtenissen, waardoor deze preventieve evacuatie vermoedelijk zou moeten plaatsvinden tijdens de mobilisatie, het fall-out-gevaar en het psychologisch zwaar wegende bezwaar onder de moeilijkste omstandigheden gezinnen uiteen te rukken) heeft ertoe geleid, dat deze preventieve evacuatie is prijs gegeven en dat dus ook hier het beginsel van „laat zitten wat zit” zal worden toegepast. Indien mijn anonieme briefschrijfster nog in leven mocht zijn, hoop ik dat zij dit zal horen, wanneer zij tenminste niet tot andere gedachten is gekomen en nu de voorkeur eraan geeft toch maar elders dan in de klaarblijkelijk grote stad van haar inwoning het oorlogsgebeuren te ondergaan.

Wie ten gevolge van conventionele bombardementen en de daarop ontstane branden zijn woning kwijtraakt, dakloos wordt, moet natuurlijk ondergebracht worden. Primair in de eigen gemeente, dicht bij zijn werk; zo nodig, als in de eigen gemeente geen woonruimte meer beschikbaar is, gemeten naar de maatstaven die in oorlogstijd moeten gelden, in de omgeving van de woongemeente. Wanneer men zich spiegelt aan de ervaringen, die in de afgelopen oorlog zijn opgedaan met conventionele bombardementen en de aanvalsmiddelen die wij daarbij in ons land moeten verwachten, dan is waarschijnlijk, dat ook op den duur, dus na vele herhaalde bombardementen niet meer dan een derde van de bevolking van een A-gemeente de eigen woongelegenheden verliest en dat van dit derde deel twee derden in de eigen gemeente kunnen worden ondergebracht. Dus in een stad van 90.000 inwoners moet ermede rekening worden gehouden, dat op den duur 30.000 inwoners hun eigen woning verloren zouden kunnen zien gaan en dat de eerste 20.000 van deze 30.000 inwoners in de niet-getroffen woonruimten onderkomen kunnen vinden. Een bezetting dus van 20.000 op 60.000 of 1 op 3. Voor de laatste 10.000 daklozen zal onderkomen in de omgeving moeten worden gevonden.

De organisatie hiervan is zodanig, dat in de eerste 48 uur na een bombardement de B.B. de dakloos gewordenen opvangt. Daarna wordt de zorg voor hen overgegeven aan de evacuatie-organen. Voor elke A-gemeente is of wordt globaal nagegaan, waar onderbrengingsmogelijkheden zijn in de gemeente zelf en daarbuiten. Men heeft plannen opgemaakt, met subsidiaire plannen in de achterhand, die door de oorlogsomstandigheden heel wel ten dele onuitvoerbaar kunnen blijken, maar toch van groot nut zijn, omdat het denkwerk is gedaan, waardoor een aanpassing aan de situatie van het ogenblik gemakkelijk is geworden. Deze aanpassing aan de situatie van het ogenblik wordt nog verder vergemakkelijkt, doordat ook beschikt wordt over gedetailleerde gegevens betreffende de opvangcapaciteit van de vele gemeenten welke in de primaire en subsidiaire plannen voor de A-gemeenten buiten schot konden blijven.

Ik geloof te mogen zeggen, dat de getroffen voorbereidingen zodanig zijn, dat de getroffenen in redelijk korte tijd van een redelijk onderkomen verzekerd kunnen worden.

Wat gebeurt er bij inundaties?

Een tweede categorie van evacuaties is die welke noodzakelijk wordt door het stellen van inundaties. Het spreekt vanzelf, dat in te inunderen of door water in te sluiten gebieden, de bewoners niet ter plaatse kunnen blijven, dat zij dus moeten evacueren, zodra tot het stellen der inundaties wordt overgegaan, in een tempo dat wordt bepaald door de snelheid waarmee het water komt opzetten. Aangezien inundaties worden gesteld om verdedigingslinies te creëren of sterker te maken, waar gevechten zal worden en waar vele vormen van hevig oorlogsgeweld te verwachten zijn, is het zaak deze groep van evacués onder te brengen buiten het gevechtsgebied.

Men zou kunnen zeggen, dat men hier met een automatisme heeft te maken. Uit het stellen van de inundatie vloeit de evacuatie automatisch voort, eenvoudig omdat het niet mogelijk is ter plaatse te blijven. Maar het is een andere vorm van automatisme dan die welke ik voor de ont-ruiming van de naaste omgeving van de vliegvelden zou willen bepleiten.

De dreiging van de atoombom.

Dit brengt mij tot de aanvallen met atoombommen, waarmee ook ons land rekening moet houden.

Bij de opzet van het evacuatiebeleid, nu ongeveer 9 jaar geleden, werd uitgegaan van een militaire veronderstelling, die vrijwel het gebruik van atoombommen uitsloot. Aangenomen werd, dat de oorlog van lange duur zou zijn en dat daarom alle krachten moesten worden ingespannen om het maatschappelijk leven in stand te houden. Instandhouding van het maatschappelijk leven en grootscheepse evacuaties bijten elkaar op een vreselijke manier en waar bij conventionele bombardementen het risico voor de bevolking beperkt zou zijn, behoefde in de gedachtengang van toen niet of nauwelijks naar het ultimum remedium van de preventieve evacuatie te worden gegrepen.

Dit werd anders toen begin 1955 in een nieuwe militaire veronderstelling rekening werd gehouden met een steeds toenemende kans op aanwending van atoombommen, ook tegen ons land.

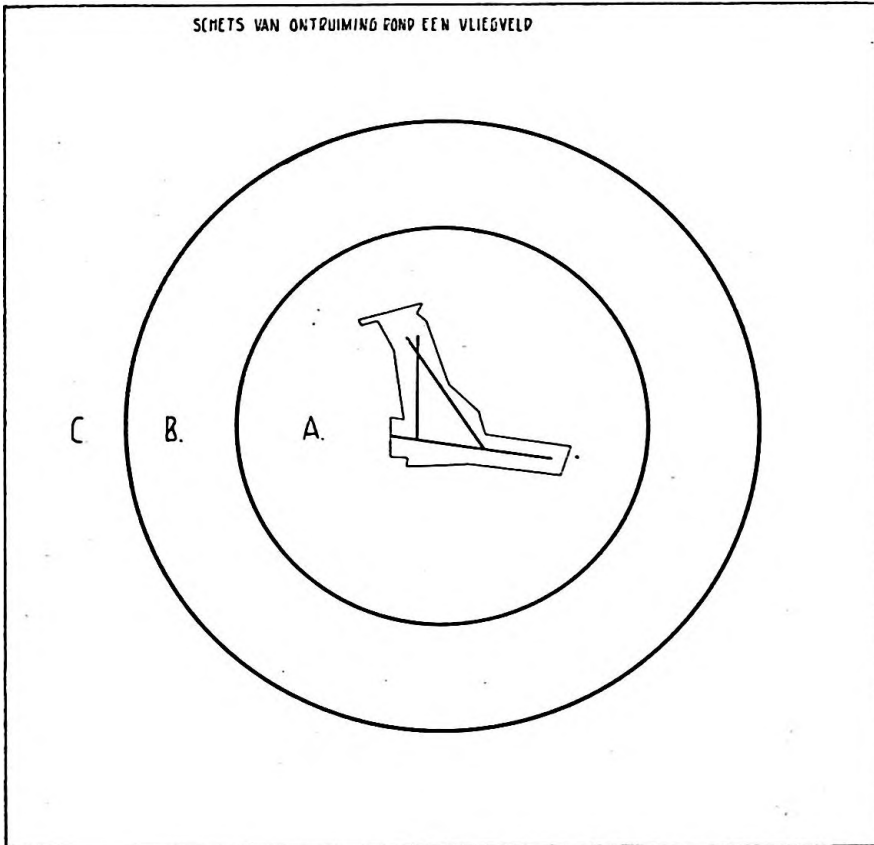
Minister Beel heeft daarover bij de behandeling van de begroting van Binnenlandse Zaken in de Eerste Kamer op 22 maart 1955 uitvoerige mededelingen gedaan en gewezen op de consequenties, die hierop neerkomen, dat het roer werd omgegooid, dat overeenkomstig de aanbeveling van de N.A.V.O. werd afgestapt van het tot dan alles overheersende standpunt: „houdt het maatschappelijk leven tot elke prijs in stand” en dat moest worden overgestapt naar de survival-gedachte in die gevallen waarin anders voor de bevolking geen redelijke overlevingskans zou blijven bestaan.

Dus rijst de vraag: waar doen die gevallen zich voor, of m.a.w. waar hebben wij in ons land atoombommen te verwachten.

Ik geloof niet, Mijnheer de Voorzitter, dat het zin heeft dat ik in deze kring uitweid over de oorlogsconceptie die in de afgelopen jaren het militaire denken heeft beheerst. Er zijn enige groepen van doelen die primair voor aanvallen met nucleaire of thermo-nucleaire aanvalsmiddelen in aanmerking komen, die wij in ons land *niet* hebben, nl. de plaatsen waar atoomwapenen worden vervaardigd of gelanceerd. Maar na deze doelen komen al gauw andere doelen, die wel in ons land aanwezig zijn, nl. *de vliegvelden*, zijnde o.a. de steunpunten voor de luchtverdediging tegen

en de aanvallen met atoomwapenen. Aangenomen moet worden, dat de vijand er op uit zal zijn onze vliegvelden in het allereerste begin van een oorlog uit te schakelen met atombommen van een behoorlijk zwaar kaliber. Wat gebeurt er dan? De *quoi s'agit-il?* In een gebied om het explosiepunt met een straal van enige kilometers zal een zodanige verwoesting optreden, dat voor de daar vertoevende bevolking geen of geen redelijke overlevingskans bestaat. De conclusie ligt voor de hand: het zal zaak zijn deze bevolking preventief en in een vroeg stadium, vóór het uitbreken van de warme oorlog te evacueren. Om het kerngebied heen, waarin gebouwen worden vernietigd of onherstelbaar worden beschadigd, ligt een zone waar de uitwerking geringer zal zijn, waar nog wel schade zal worden toegebracht maar niet van zodanige aard dat het nodig zou zijn of aanbeveling zou verdienen hieruit de bewoners te verwijderen. Zij kunnen in of bij hun woningen de vereiste dekking vinden.

Daarlegenover staat, dat het bepaald niet juist zou zijn in deze aanliggende zone tot een bevolkingsverdichting over te gaan, die zou ontstaan wanneer de bewoners van het kerngebied hierin zouden worden ondergebracht. Dus is de oplossing dat de bewoners van het kerngebied A, na passering van de neutrale zone B, worden ondergebracht in C (zie fig. 1). Ik heb in deze

Figuur 1

figuur geen afstanden vermeld. Zij zijn afhankelijk van het kaliber van de atoombom, natuurlijk met inachtneming van een behoorlijke veiligheids-marge. Het heeft geen zin zich daarop nu vast te leggen, omdat het er niet om gaat wat *///* het meest waarschijnlijke kaliber is dat zou kunnen worden gebruikt, maar met welk kaliber op het ogenblik van de acute oorlogsdreiging welke tot het evacuatiebevel zou leiden, rekening moet worden gehouden. In elk geval is hier sprake van korte afstanden. Zodanig korte afstanden dat de evacuatie, dus de ontruiming, de verplaatsing en de onderbrenging, zich in ongeveer 6 uren moet kunnen voltrekken.

In het algemeen liggen onze vliegvelden gunstig, zodat bij een evacuatie van het omliggende gebied geen grote aantallen bewoners betrokken zullen zijn. Er zijn intussen ook vliegvelden gelegen dicht bij grotere bevolkings-agglomeraties, die ten dele binnen de te ontruimen zone vallen. Naar men mening mag dit geen verschil maken in behandeling en zal steeds tot preventieve ontruiming moeten worden overgegaan waar geen of geen redelijke overlevingskans voor de bevolking aanwezig mag worden geacht. En zal het voorts aanbeveling verdienen deze ontruiming een automatisch karakter te geven, door haar te koppelen aan een van de paraatheidstelegrammen van de B.B., die weer gesynchroniseerd zijn met de mobilisatietelegrammen van de krijgsmacht. Welk telegram dit moet zijn zal ik hier onbesproken laten. De grootste wijsheid is in deze: zo laat mogelijk, maar op tijd!

Er zijn of er komen misschien objecten die met de vliegvelden op één lijn moeten worden gesteld. Als waarschijnlijk is dat een object in het eerste oorlogsbegint getroffen zal worden door een A-bom, zal m.i. tijdige evacuatie vóór het uitbreken van de vijandelijkheden moeten worden voorbereid en doorgevoerd, als automatisme wanneer vaststaat dat het gevaar onafhankelijk is van bepaalde omstandigheden; op grond van een afzonderlijke beslissing wanneer deze afhankelijkheid er wel is.

Voor de vliegvelden staat naar mijn mening zozeer vast dat zij met A-bommen kunnen worden bestookt, dat een afzonderlijk wikkelen en wegen, op het hoogste niveau, van de evacuatie-noodzaak in dagen van de grootste spanning tot een bedenkelijke wellicht gevaarlijke vertraging zou moeten leiden.

Bij de vliegvelden heb ik tot nu toe alleen gesproken over een preventieve evacuatie. Als de bom barst, de A-bom barst, niet hoog in de lucht maar op, of dicht bij de grond, dan ontstaat benedenwinds een fall-out. Een betrekkelijk beperkt gedeelte van dit fall-out gebied zal zo zwaar besmet kunnen zijn, dat — rekening houdende met de afschermingsfactor waarover de bevolking beschikt — dit tijdelijk niet meer bewoonbaar zal zijn en misschien voor de duur van enkele maanden zal moeten worden ontruimd.

Deze evacuatie — welke kan aanvangen 48 uur na de explosie, wanneer de intensiteit van de radioactiviteit is teruggelopen tot een honderdste van de aanvankelijke 1-uurwaarde — kan niet worden voorbereid, doordat men van tevoren niet kan zeggen, waar deze zware besmetting moet worden verwacht. Deze ontruiming is een tactische aangelegenheid, welke zal moeten worden uitgevoerd onder leiding van de B.B.-commandant van het betrokken gebied.

Het vraagstuk van de ontruiming van deze z.g. „Z-zone” en ook dat van

de benodigde afschermingsfactoren, werd reeds besproken in de zeer belangwekkende lezing welke de kolonel b.d. K.N.I.L., J. H. de Vries, onder de titel „Problemen rond de fall-out” op 18 januari 1958 voor Uw Vereniging heeft gehouden, waarvoor ik gaarne nog eens Uw aandacht wil vragen.

Andere mogelijke atoom-doelen.

In de mededeling van Minister Beel in 1955 over de gewijzigde militaire veronderstelling, noemde hij bij de doelen die in aanmerking zouden kunnen komen voor aanvallen met atoombommen ook de hoofdstad, het regeringscentrum, en tegen de tijd dat de aanvoer een rol gaat spelen het belangrijkste havengebied, of om man en paard te noemen: Amsterdam, Den Haag en Rotterdam.

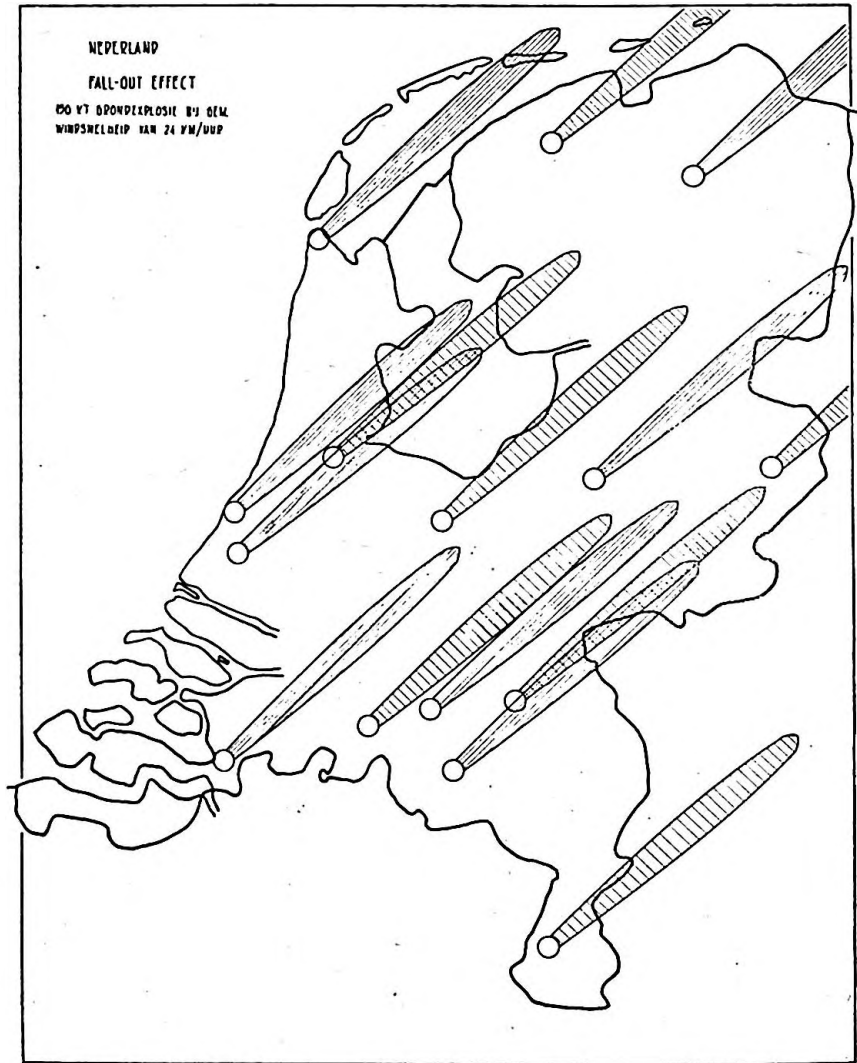
Het zou kunnen zijn, dat deze steden voor een A-bomaanval in aanmerking komen, maar waarschijnlijk is dit niet; het is zelfs zeer waarschijnlijk dat dit niet het geval zal zijn en zeker niet in het oorlogsbegin, wanneer de vijand om de vergeldingsmaatregelen na zijn aanval te beperken aan zoveel andere doelen voorrang moet verlenen dat hij wel zeer onverstandig zou handelen wanneer hij zijn krachten verdeed aan wat slechts nevedoelen kunnen zijn. Waarom Amsterdam met zijn gesloten havenbekken met een A-bom te bestoken, welk havenbekken in het begin van de oorlog toch geen rol zal spelen. Waarom te proberen het regeringscentrum uit te schakelen, als vaststaat dat het bestuur en de bevelvoering ook dan in tact zullen blijven? Waarom de havens van Rotterdam te vernietigen, als vaststaat dat deze havens niet gebruikt zullen worden en voor de vereiste spreiding een laaden losgelegenheid elders is gezorgd? Hij zal wel wijzer zijn.

In deze formulering zit een slag om de arm. Hij zou ook wel eens onwijs kunnen zijn. Men doet verstandig voor deze mogelijke onwijsheid de ogen niet te sluiten en rekening te houden met de kans, maar de naar mijn mening zeer kleine kans, dat boven een van deze steden toch een A-bom tot explosie komt. Wanneer men overweegt wat men met het oog hierop moet doen, moet weer zorgvuldig worden nagegaan waarom het gaat, wat de voor- en nadelen van bepaalde maatregelen zijn, moet men nagaan hoe in ons hele land de situatie vermoedelijk of waarschijnlijk zal zijn voordat men springt naar de conclusie, dat massale evacuatie de enig zaligmakende panacee zou zijn.

Wij hebben in ons land een 15-tal vliegvelden. Wij moeten verwachten dat deze vliegvelden in de allereerste oorlogsdagen allen of voor een deel met A-bommen zullen worden bestookt.

Wij moeten rekening houden met een aanvalsmethode die niet er op uit is weg te blazen wat zich op de vliegvelden bevindt en de startbanen in tact laat, maar een methode die de startbanen voor lange tijd onbruikbaar maakt.

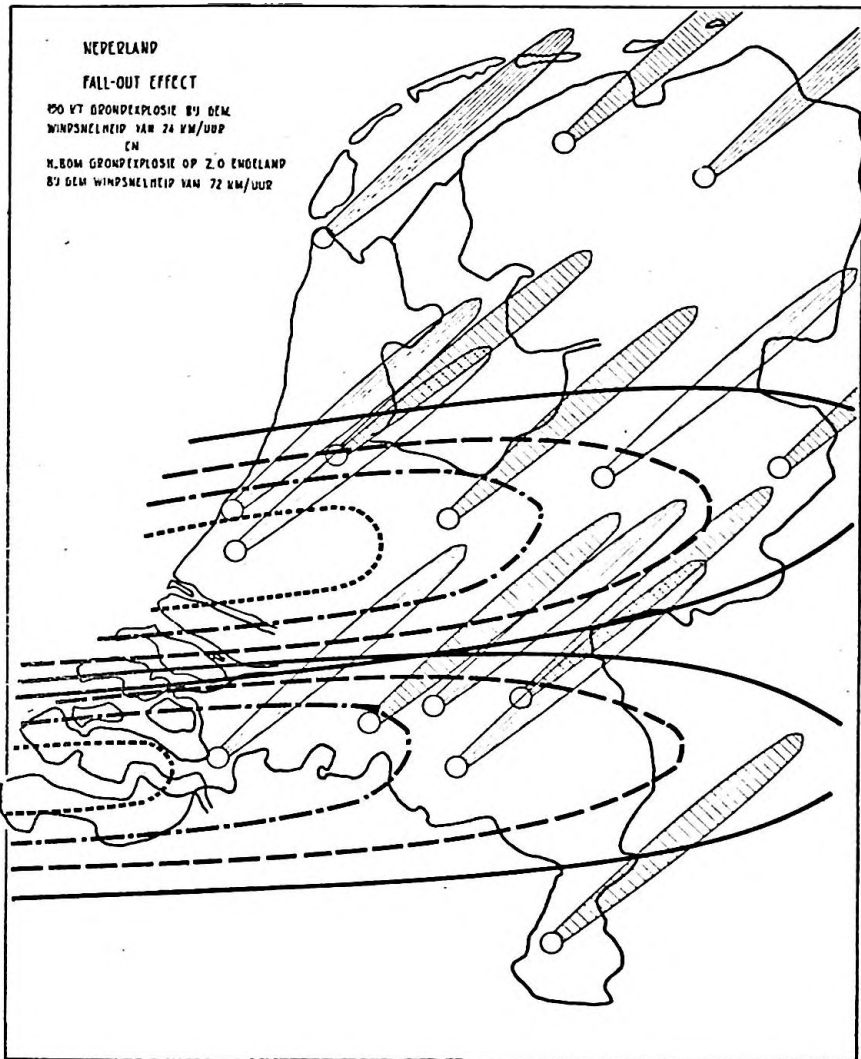
Kiest men de laatste methode, dan ligt voor de hand een low burst of een groundburst van de A-bom, waarbij radioactieve fall-out ontstaat. Figuur 2 toont U de vliegvelden met de fall-out patronen die ontstaan bij de in ons land overheersende zuidwestenwind na een grondexplosie van een 150 KT bom. Waait de wind uit een andere hoek, dan draaien de patronen mee. Wij moeten bovendien ook nog rekening houden met nabuurlanden waar doelen zijn die voor H-bommen in aanmerking komen en in verband met de heer-

Figuur 2

sende windrichting in de hoge luchtlagen, vooral met dergelijke doelen in het Verenigd Koninkrijk. Wanneer dergelijke doelen in Zuid- en Midden-Engeland door een 10 MT bom zouden worden getroffen, krijgen wij te maken met fall-out patronen bij een zuidwestenwind in de lagere luchtlagen, die U ziet op figuur 3.

Het is fall-out of kans op fall-out van soms hoge intensiteit al wat de klok slaat. En als U zich nu een voorstelling tracht te maken van deze situatie, dan kunt U begrijpen hoe weinig aantrekkelijk het voor de overheid moet zijn op een gegeven ogenblik de mensen aan te praten dat het nu veilig is, veiliger dan wanneer men ter plaatse zou blijven, om te gaan evacueren naar ge-

Figuur 3

bieden die onder een fall-out kunnen komen te liggen om daar met honderd-
 duizenden lotgenoten op basis van à la guerre comme à la guerre in kerken,
 scholen, veilinggebouwen, loodsen en schuren, dus gebouwen waar waar-
 schijnlijk de afschermingsfactor, nodig voor een redelijke fall-out-bescherming,
 in vele gevallen bepaald niet voldoende is, te worden ondergebracht. Neen,
 bij de zo geringe kans op een A-bomaanval op de grote steden is het be-
 paald niet aanbevelenswaardig de mensen aan te raden of op te leggen de
 eigen woning, waar zij zich in het algemeen wel redelijk tegen het fall-out-
 gevaar kunnen beschermen, te verlaten, om niet te zeggen prijs te geven,
 en hen te drijven naar gebieden waar het zeker is dat zij deze bescherming niet
 in gelijke mate kunnen vinden. Waarbij dan bovendien niet uit het oog mag

worden verloren. dat evacuatie, bij te hoge intensiteit van radioactieve fall-out, van een gebied waarin een massale opeenhoping van evacués heeft plaatsgevonden, wel bijzonder moeilijk, zo niet onmogelijk wordt gemaakt.

Wanneer men zich intussen de vraag stelt, waarom het gaat, dan mag een ander aspect niet buiten beschouwing blijven. Namelijk een mogelijke vluchtdrang van de bevolking, eventueel aangewakkerd door de vijand en zijn satellieten onder ons.

Evacuatiebeleid wordt niet alleen, misschien zelfs niet in de eerste plaats, bepaald door een nuchter afwegen van pro en contra op het hoogste niveau. Het wordt mede — en waarschijnlijk zelfs in sterke mate — bepaald door de reacties van de bevolking. Men kan zich met enige romantische fantasie wel een situatie indenken waarin de regering op zeer goede gronden, voor mijn part omdat zij de vijand in de kaart heeft gekeken, tot de enig juiste conclusie komt dat een bepaalde grote stad niet behoeft en niet mag evacueren en waarin te zelfder tijd de bevolking, na een A-bom op Antwerpen of Brussel of waar U maar wilt, tot een precies tegengestelde conclusie komt en met elkaar zegt: de regering in Den Haag kan het me doen, maar wij zijn verstandig en wij nemen de benen. En dan zouden wij dus krijgen een massale vlucht uit deze stad, die de grootste narigheid zou kunnen veroorzaken als zij niet onmiddellijk volgens een nauw omlijnd maar ook flexibel plan wordt opgevangen.

En daar komt nog iets bij. Wanneer bij voorbeeld de Hagenaars tot een dergelijke massale vlucht zouden overgaan, moet U niet denken dat de Amsterdammers en Rotterdammers plotseling gaan ontdekken dat zij in schrille tegenstelling tot Den Haag *niet* gevaarlijk zitten.

En dan lopen we dus de kans, dat op hetzelfde ogenblik ongeveer 2½ miljoen mensen spontaan op drift raken en een dusdanige desorganisatie gaan teweeg brengen in het uitermate belangrijke en in zijn maatschappelijke structuur ook uitermate kwetsbare westelijke deel van ons land, dat het maanden kan duren voor wij de zaak weer enigermate in de hand krijgen.

Deze twee kanten van de zaak: de waarschijnlijkheid, dat de grote steden niet met een A-bom worden aangevallen én de mogelijkheid van massale paniekvluchten, moeten naar mijn mening leiden tot de conclusie dat, zoals de zaken nu staan, de drie genoemde grote bevolkingsagglomeraties niet moeten worden ontruimd, maar dat het wel noodzakelijk is een massale evacuatie minutieus voor te bereiden, opdat een eventuele massale paniekvlucht terstond met de vereiste snelheid kan worden opgevangen en in goede banen geleid.

Hoe ziet die minutieuze voorbereiding er uit, in hoofdlijnen.

In de eerste plaats moet de evacuatie, dus de ontruiming, de verplaatsing en de eerste onderbrenging, zich in zeer korte tijd kunnen voltrekken. Paniek ontstaat niet wanneer er niets aan de hand is, maar wanneer om zo te zeggen de vlammen om de broek kwispelen of schijnen te kwispelen. Men verwacht een A-bom, niet vanavond nog, maar op zijn laatst morgenavond. Men wil weg wezen en men gaat weg om zo spoedig mogelijk het bedreigd schijnende gebied achter zich te laten. Daaraan moet de voorbereiding worden aangepast. Indien men uit een grote stad een half miljoen of eventueel 800.000 mensen wil evacueren, dan kan men dat heel comfortabel doen met gebruikmaking van de middelen van massaal weg- en watervervoer naar vluchtoorden met ruime opname-capaciteit, waar men dan rustig het eind van de oorlog kan afwachten. Een dergelijke evacuatie kost op zijn

minst 14 dagen, wat niet het tempo is waardoor een door panische angst bevangen menigte van honderdduizenden wordt tevreden gesteld en evenmin het tempo dat praktisch nut afwerpt.

Want als men rekening houdt met de snelheid waarmee de tegenstander van de vrije wereld van de koude oorlog of van de peaceful coexistence kan overgaan naar de gloeiend hete oorlog, dan zou de conclusie moeten zijn, dat deze hete oorlog binnen 14 dagen een feit zou kunnen zijn en dat we dus om op tijd te komen nu al met de paniek zouden moeten beginnen. Het probleem dat dan ook om een oplossing vraagt is dit: welk evacuatie-systeem voor de grote steden moeten wij kiezen om in staat te zijn binnen 24 uur allen die zich bedreigd kunnen voelen en dat zal niet veraf liggen van de hele bevolking weg te werken. Dit systeem is een bufferevacuatie. Men wordt ondergebracht op zijn verst binnen 25 à 30 km van het punt van uitgang, zodat men desnoods te voet zijn tijdelijk vluchtoord kan bereiken. Aangegeven zal kunnen worden voor de bewoners van elk blok van de B.B. naar welke plaats men zich, langs welke weg, moet begeven om te vernemen waar men met zijn familieleden tijdelijk onderdak kan vinden, waar men zeker is een redelijke voedselvoorziening te vinden. Op die manier kan de bevolking die zich zelf kan verplaatsen, binnen 12 uur een heenkomen hebben gevonden, terwijl er dan nog 12 uur over zijn om de moeilijke gevallen af te werken, mensen die bedlegerig zijn, patiënten van de ziekenhuizen, ouden van dagen, enz., voor wie een adequaat vervoer zal moeten worden georganiseerd.

Bij een dergelijke massale ontruiming van de 3 grootste bevolkingsagglomeraties binnen een afstand van 25 à 30 km krijgt men een bezetting van maximaal 3 op 1; dat wil dus zeggen, dat een gemeente van 1000 inwoners maximaal 3000 evacuéés onder te brengen krijgt.

Uitgangspunt van deze gedachtengang is geweest de vluchtdrang. Het zou dus niet verstandig zijn de evacuatie te doen verlopen in geleide eenheden van duizend inwoners per blok, omdat het tempo daarvan wordt bepaald door degenen die het slechtst meekomen en men bovendien pas op weg kan gaan wanneer men zowat alle bewoners van het blok bij elkaar heeft. Nu kan iedereen zijn eigen tempo kiezen met de zekerheid dat men elkaar terugvindt in het per blok aangegeven vluchtoord, dat zo mogelijk in stencilvorm aan allen ware uit te reiken, maar dat men met de per blok geplande vluchtwegen desnoods ook zelf kan opschrijven. Bij een dergelijk systeem bereikt men bovendien, dat steeds een overzicht bestaat waar de geëvacueerden zich bevinden, dat informatie kunnen worden gevraagd en gegeven, onder zulke omstandigheden zo bijzonder belangrijk voor het moreel van allen.

De planning van een evacuatie, bedoeld om een spontane massale en door de overheid onnodig geoordeelde vlucht van de bevolking op te vangen, scheidt de mogelijkheid een dergelijke evacuatie te gelasten wanneer zich onvoorziene omstandigheden voordoen of dreigen voor te doen.

Technisch gezien is een gelaste evacuatie zelfs eenvoudiger. Men heeft de omstandigheden en het tempo beter in de hand, men kan de reacties van de bevolking beter voorzien; beter, maar niet geheel. Laten wij eens veronderstellen dat in een bepaalde grote stad een object is waarvan bij het begin van de oorlog opeens, in strijd met de verwachting, moet worden

aangenomen dat het in aanmerking komt voor een aanval met 20 KT high burst, op grond waarvan tot evacuatie besloten wordt. Deze evacuatie is dan nodig voor het centrumgebied, waar met inachtneming van een veiligheidsmarge geen of geen redelijke overlevingskans aanwezig wordt geacht. Zij is niet nodig voor de omliggende zone, waar, indien de bom inderdaad zou barsten, ondanks de schade die dan zou worden aangericht, voldoende dekkingsmogelijkheid voor de bevolking gevonden kan worden. Zij is geheel overbodig voor de uiterste zone waar de schade niet noemenswaard zou zijn. Kan men nu volstaan met ontruiming van het centrumgebied alleen? D.w.z. moet het bevel tot ontruiming van het centrumgebied gepaard gaan met de opdracht aan de bevolking van de omliggende zone ter plaatse te blijven?

Mij dunkt van niet, omdat de verplaatsing van de bevolking uit het centrum een zuigkracht zal uitoefenen op die van de omliggende zone. Beperkt men zijn maatregelen tot de ontruiming van het centrum, dan zou de zaak wel eens uit de hand kunnen lopen, doordat zich bij de honderdduizenden bewoners van het centrum, voor wie maatregelen zijn genomen, nog eens enige honderdduizenden zouden kunnen voegen waarop men niet gerekend heeft. Ik geloof dan ook, dat het zaak zal zijn in een dergelijk geval aan de verplichte ontruiming van het centrum te koppelen de facultatieve ontruiming van de omliggende zone en bij de planning uit te gaan van een totale ontruiming van beide zones. Is de opzet groter dan nodig blijkt, dan heeft men daarvan bij de uitvoering alleen maar gemak. Daarentegen zou een aanmerkelijk te kleine opzet bij de uitvoering moeilijkheden kunnen opleveren die niet veel kleiner zouden kunnen zijn dan wanneer men niets had voorbereid.

Deze verschillende vormen van voorbereiding van overbodig te achten evacuaties maken het mogelijk een passend antwoord te geven op een onverwachte situatie. Zij kunnen bovendien in ander opzicht een bijzonder nuttig effect hebben.

Wanneer men gewaar wordt, dat een evacuatie voorbereid is, dat het mogelijk is zo nodig binnen 24 uur op een redelijke manier in de omgeving een tijdelijk onderkomen te vinden, dan zal dit ongetwijfeld de neiging om spontaan de benen te nemen verminderen, dan zal het voor de overheid gemakkelijker zijn — voor de gemeenten waar zij een evacuatie niet nodig oordeelt — de stay-put-policy, het laat zitten wat zit, door te voeren, met aandrang, mogelijk met enige dwang, maar vooral door overreding.

Voorlichting.

Overreding van een grote-stads-bevolking van honderdduizenden is synoniem met voorlichting. Hoe moet men deze voorlichting te zijner tijd geven en nu voorbereiden, om de gewenste uitwerking te verkrijgen. De voorlichting ten aanzien van het evacuatiebeleid is een onderdeel van de totale voorlichting van de bevolking, welke nodig is om haar te doen begrijpen wat haar in geval van oorlog te wachten en te doen staat en wat zij niet moet doen. Deze voorlichting is gegeven ten aanzien van de B.B. en zal zeker worden uitgebreid tot de zelfbeschermingsmaatregelen die de bevolking in het kader van de B.B. en mogelijk in het kader van de gehele civiele verdediging moet nemen.

Het zou mij voeren buiten het onderwerp van vanavond, indien ik hier verder op inging. Het voorlichtingsprobleem bij het evacuatiebeleid is trouwens al moeilijk genoeg.

Niet moeilijk lijkt het voorlichting te geven bij de preventieve evacuaties bij inundaties en om de vliegvelden. De dwang van de omstandigheden spreekt. Het is niet anders. De organisatie kan tot in details worden voorbereid, men krijgt om zo te zeggen op een briefje wanneer men weg moet, waar men heen moet, hoe de verplaatsing is geregeld of zelf moet worden geregeld, wat men kan meenemen, wat men moet achterlaten. En dan gaat men. Het zal zaak zijn begrip te wekken voor de noodzaak van de maatregel, voor de noodzaak ook om binnen het gareel te blijven en niet eigen wegen te bewandelen, omdat men daardoor het totale verloop der evacuatie en dus ook zich zelf zou schaden, maar de getallen waarom het hier gaat in aanmerking nemende geloof ik niet dat zich bij deze voorlichting grote moeilijkheden zullen voordoen.

Veel moeilijker, buitensporig moeilijk, is daarentegen de voorlichting van de bevolking in de grote steden, omdat deze voorlichting in de gedachtengang die ik vanavond heb ontwikkeld, in wezen negatief is.

U moet niet evacueren. U hoeft niet te evacueren. U moogt niet evacueren. Een dergelijke voorlichting nú, zal niet de minste indruk maken. Men peinst er niet over weg te gaan, men heeft wel wat beters te doen dan stil te staan bij de ellende van een oorlog, waarvan het gevaar nu juist weer zowat teruggedrongen schijnt te zijn. Men leest niet, men luistert niet, men hoort niet, men wil niet horen. Totdat de harde feiten zich aandienen en men daardoor onvoorbereid en onvoorgelicht gedwongen wordt zijn houding te bepalen. Ik heb getracht aannemelijk te maken dat deze houding er een zou kunnen zijn van panische, dus radeloze en redeloze en tevens besmettelijke angst. Wat kunnen we daartegen doen?

Enige jaren geleden heb ik eens bepleit, voor een stad als b.v. Den Haag een voorlichting te geven op de volgende grondslag. Evacuatie is niet nodig. Een A-bom op Den Haag is hoogst onwaarschijnlijk, — om de redenen die ik vanavond heb uiteengezet. — Als er toch een A-bom zou komen, dan zal die worden afgeworpen boven het centrum, laten wij zeggen boven de hofvijver. Dit zou leiden tot vernietiging of onherstelbare schade binnen een bepaalde — op de kaart precies aan te geven — cirkel. Daaromheen zal een zone zijn waar de schade ongeveer gelijk zal zijn aan die van een conventioneel bombardement, dus te incasseren is, en daar weer omheen is de schade niet noemenswaard. In de beide laatste zones is er dus so wie so geen reden om aan een preventieve evacuatie te denken. Voor de binnenste cirkel en zelfs voor de daarop volgende zone is een evacuatie voorbereid, binnen 24 uur te verwezenlijken en die evacuatie zit zo en zo in elkaar. Wacht dus rustig af tot de regering, die beter dan u kan overzien welke gevaren Den Haag bedreigen. U zegt welk deel verplicht moet worden geëvacueerd, welk deel men facultatief mag ontruimen en in welk deel men zonder risico kan blijven zitten en volgt dan precies de te geven instructies op om deze omvangrijke operatie overeenkomstig de plannen goed en ordelijk te laten verlopen.

De tegenargumentatie bleef niet uit, die mij volledig heeft gevloerd. Die tegenargumentatie was deze: U wilt de bevolking bijbrengen dat er geen evacuatienuddzaak bestaat en u wilt de bereidheid van de bevolking

om zich dienovereenkomstig te gedragen vergroten, door aan te tonen dat men rustig tot het laatste ogenblik te bepalen door de overheid, kan wachten omdat een evacuatie binnen 24 uur op die en die manier goed en ordelijk kan verlopen.

Wanneer een dergelijke voorlichting nú zou worden gegeven, dan zal van de 2 bestanddelen: niet evacueren, toch evacueren, bij de overgrote meerderheid van de bevolking blijven hangen: „als er oorlog komt wordt Den Haag, of het centrum van Den Haag, geëvacueerd” wat U de mensen nu juist precies niet wilt bijbrengen.

Ik had daarvan niet terug en ik heb er nog steeds niet van terug. Ik moet u bekennen, dat ik niet zie hoe nu of in de komende jaren, zolang we alleen maar met de koude oorlog of de peaceful coexistence te maken hebben, een voorlichting kan worden gegeven die een juiste mentale voorbereiding van de gehele bevolking mogelijk maakt van wat zij op uur U moet laten en eventueel moet doen.

De overgang van de geforceerde zorgeloosheid van nu naar de mogelijk harde werkelijkheid van straks is daarvoor te snel en waarschijnlijk ook te onverwacht.

Ik zie dan ook geen andere uitweg dan de minutieuze voorbereiding van een voorlichting, te geven in geval van acute oorlogsdreiging, lokaal gericht, zodat men precies weet waaraan men in een bepaalde plaats toe is. Kort en krachtig, zonder omhaal van woorden, zonder veelheid van argumenten, die alleen maar het spoor bijster kunnen doen worden, primair vermeldend dat en waarom niet geëvacueerd zal worden, wijzend op de consequenties van het fall-out-gevaar, een summier overzicht gevend hoe een evacuatie zou verlopen als die in strijd met de verwachting toch nodig zou blijken, in uitzicht stellend gedetailleerde instructies hoe men dan moet handelen.

Intussen is het bijzonder aantrekkelijk in kleinere kring over deze problemen te kunnen spreken, omdat men daardoor bij hen van wie straks leiding en ook opinievorming zal uitgaan, begrip voor de problematiek en de oplossing daarvan kan wekken.

Wat gebeurt er na de bufferevacuatie?

Het woord bufferevacuatie, dat ik gebruikte bij het opvangen van vluchtelingen uit de grootste steden, veronderstelt een tussenstation. Wat moet de eindbestemming zijn, hoe lang moet men op het tussenstation blijven?

Wanneer ik begin met de laatste vraag, dan kan het antwoord zijn: ongeveer een maand. In die maand — en in elk geval daarna — kunnen we de balans opmaken.

Voor de grootste steden zijn er dan twee mogelijkheden: óf de atoombom is niet ontploft en wordt ook niet meer verwacht en dan kan men terugkeren naar zijn woonsteden, als men dat niet al eerder heeft bedacht; óf de atoombom is in strijd met de verwachting van nu inderdaad gekomen, met de daaraan vastzittende verwoesting. De huizen die nog bewoonbaar zijn, kunnen dan weer betrokken worden. Voor de bewoners van huizen die vernield zijn, of waarvan het herstel geruime tijd zal vragen, kan een meer definitieve en meer comfortabele onderbrenging worden verzorgd, die ter hand kan worden genomen zodra zich aftekent voor wie

woonruimte na de eerste oorlogsfase in de verlaten stad zal mankeren. U zult begrijpen, dat dit in mijn gedachtengang niet een zaak is waarover men zich nu het hoofd behoeft te breken. Dat zien we wel als het zover is, met de voorbereidingen die nu zijn getroffen. Met het overzicht dat we hebben van de globale opnamecapaciteit in alle delen van het land, hebben we dan gelegenheid te over om een meer duurzame onderbrenging te verzekeren, met inachtneming van de behoeften en wensen van het ogenblik. Waarbij ik nog eens zou willen onderstrepen, dat in mijn gedachtengang evacuatie van de grote steden niet nodig is en dat dus de kans op massale verwoesting van de woonegelegenheid niet waarschijnlijk is, ook omdat bij een spontane ontruiming de B.B. beschikbaar zal blijven om de effecten van conventionele aanvallen met alle kracht te bestrijden.

Hoe is de interne organisatie van de Verplaatsing Bevolking?

Reeds enige malen heb ik een driedeling gemaakt bij het begrip evacuatie: ontruiming — verplaatsing — eerste onderbrenging. Voor het acute gebeuren waarover ik tot nu toe sprak, is dat toereikend, maar er volgt na de eerste onderbrenging natuurlijk nog een volgende fase, nl. die van de verdere verzorging.

Naar mijn mening is het zaak bij die verdere verzorging het op improvisatie te laten aankomen. Wat er gaat gebeuren, wat de behoeften en de mogelijkheden van het ogenblik zijn, is zo onvoorzienbaar, dat het geen zin heeft, ja onjuist zou zijn, zich nu te verliezen in een papieren perfectionisme waarvan men, als de nood aan de man komt, alleen maar last kan hebben. Papieren perfectionisme of gedetailleerde planning zijn voor de verdere verzorging ook niet nodig, mits men in vreedstijd zorgvuldig heeft nagegaan voor welke problemen dan binnen redelijke tijd een oplossing moet worden gevonden. Noodinrichtingen voor kinderen, voor a-socialen, voor bedlegerigen die extra verzorging nodig hebben en niet voor opneming in ziekenhuizen in aanmerking komen, zijn zeker improvisabel, wanneer het denkwerk vóór de oorlog tot een goed einde is gebracht. *A la guerre comme à la guerre!* Na een evacuatie zullen bij de eerste onderbrenging deze noodinrichtingen gemist worden, maar men zal de daaruit voortvloeiende moeilijkheden gemakkelijk te boven komen, als men weet, dat binnen een week in de zich voordoende behoeften kan worden voorzien.

Ook de veel dieper liggende problemen die zich bij geëvacueerden voordoen, losgeslagen als zij zijn van hun vaste ankergrond, het een tijd lang zonder werk zijn, het samenwonen met anderen, met alle moeilijkheden die zich daarbij nu eenmaal voordoen, vragen aandacht en voorziening, maar geen organiserende voorbereiding in vreedstijd.

Met de voedselvoorziening is dit anders. Het is van de grootste betekenis, ook voor het moreel der geëvacueerden, dat deze terstond behoorlijk kan functioneren. De opzet van onze voedselvoorziening in oorlogstijd is intussen zo elastisch, dat zij zich zeker kan aanpassen aan de situatie van het ogenblik.

Ontruiming, verplaatsing en eerste onderbrenging stellen andere eisen. Ook hier zou een papieren perfectionisme uit den boze zijn, maar aan de andere kant moet men in staat zijn in snel tempo aan de gestelde opdrach-

ten te voldoen. Het zekere of vrijwel zekere moet daarom naar mijn mening worden voorbereid in duidelijke hoofdlijnen, zonder onnodige detailering. Het heeft geen zin om na te gaan bij wie de familie Pietersen moet worden ingekwartierd. Het heeft wel zin om na te gaan, welke opnamecapaciteit in een bepaalde gemeente kan worden gevonden en bij te houden hoe het staat met de reserve woonruimte naar de maatstaf van de oorlogsomstandigheden in deze gemeente, opdat wanneer evacués zich in de ontvangstcentra melden, zij ten spoedigste kunnen worden verwezen naar de huizen of gebouwen waar hun onderdak wordt toegewezen. Het is nodig nauwkeurig na te gaan wie de evacuatie verzorgt, hoe de opvangcentra in de getroffen steden en de ontvangstcentra in de opnamegemeenten terstond en behoorlijk kunnen werken, hoe een kop koffie of soep bij aankomst of zo nodig tijdens de verplaatsing kan worden verstrekt, hoe — naast ander personeel — onderdelen van de B.B., waarbij ik met name denk aan de Dienst Sociale Verzorging, maar ook aan de Geneeskundige Dienst, voor het vervoer van bedlegerigen, bijstand aan de evacuatie-organen kunnen verlenen. Een gelaste evacuatie lukt altijd, eenvoudig doordat er geen mogelijkheid is ter plaatse te blijven, maar het is van groot belang, ook voor het moreel der bevolking, dat zo'n evacuatie goed verloopt, dat men niet, na alles wat men intussen al heeft moeten doormaken, van het kastje naar de muur wordt gestuurd, gedwongen wordt in de openlucht door te brengen of eindeloos te wachten op dingen die snel zouden kunnen verlopen. Ik meen te kunnen stellen, dat bij deze voorbereidingen in het algemeen het juiste midden tussen organisatie vooraf en improvisatie naar bevind van zaken is gevonden.

Met de precieze opzet van de evacuatie-organen zal ik U niet vermoeien, maar wel zou ik nog iets willen zeggen over de chain of command, zoals die in de Wet Verplaatsing Bevolking is neergelegd en waarbij naar mijn mening ten aanzien van een onderdeel iets belangrijks over het hoofd is gezien.

Evacuaties worden gelast door de Ministers van Binnenlandse Zaken en van Defensie gezamenlijk. De vereiste medewerking van de Minister van Defensie ligt voor de hand. Evacuaties zouden de mobilisatie en de concentratie van de krijgsmacht, zouden eventueel ook operaties kunnen doorkruisen en daarom moet de coördinatie tussen de bestuurlijke en de militaire aspecten verzekerd zijn.

Ik wil hiermede niet zeggen, dat de eisen van een goed verlopende mobilisatie en concentratie van strijdkrachten per se een evacuatie, zelfs een massale evacuatie, in de weg moeten staan. Wat het zwaarst is moet het zwaarst wegen. Maar bij dit wegen moet de politiek verantwoordelijke leider van de militaire verdediging zijn volle zeggenschap hebben.

Is eenmaal tot evacuatie besloten, dan geschiedt de uitvoering plaatselijk onder verantwoordelijkheid van de burgemeester, zowel van de te ontruimen gemeente als van de opnamegemeente; nationaal van de Minister van Binnenlandse Zaken, die daarbij in de provincie wordt bijgestaan door de Provinciale Evacuatie Commissaris, die dus staat naast de Commissaris der Koningin, met deze zoveel mogelijk rekening houdt en overleg pleegt, maar die zijn instructies rechtstreeks ontvangt van de Minister, zonder dat deze steeds in staat zal zijn zich een juist beeld te vormen van de situatie in een bepaalde provincie. Dit kan ertoe leiden, dat het beleid van de Commissaris der Koningin, die in de provincie de centrale figuur

is van de gehele civiele verdediging, wordt doorkruist. Dit kan er ook toe leiden, dat de Commissaris der Koningin geneigd zal zijn zich afzijdig te houden van verplaatsingen van de bevolking, wat bijzonder ongewenst zou zijn, omdat verplaatsingen van de bevolking op enige schaal diep ingrijpen in het totale bestuursbeleid. De Provinciale Evacuatie Commissaris moet blijven zoals hij in de wet Verplaatsing Bevolking is gezien, nl. de man van gezag, die aan de bovengemeentelijke evacuatieproblemen in de provincie krachtige leiding kan geven, maar in de chain of command zal m.i. ook aan de Commissaris der Koningin een plaats moeten worden ingeruimd, opdat in de provincie de eenheid van het totale bestuursbeleid wordt verzekerd, onder de moeilijkste omstandigheden in oorlogstijd, maar ook bij de voorbereiding daarvan.

Buitenlandse vluchtelingen.

De door de N.A.V.O. aanbevolen stay-put-policy zal naar mijn overtuiging in ons land, ook in oorlogsomstandigheden, door de bevolking als juist worden aanvaard. Ik heb gewezen op de mogelijkheid van een vluchtdrang bij een vermeende atoombomdreiging, maar dit is de poging om aan een onmiddellijk gevaar te ontkomen in de naaste omgeving, niet de neiging om veiligheid te zoeken overzee of achter de Pyreneeën. Een dergelijke neiging zou leiden tot volksverhuizingen, verschrikkelijk in hun consequenties voor de betrokkenen en funest voor de militaire verdediging.

Als deze neiging zich misschien toch nog zou manifesteren acht ik het mogelijk deze in ons land afdoende tegen te gaan en ik geloof dat de zaken in België en Frankrijk precies zo staan.

Een tijd lang heeft het er daarentegen naar uit gezien, dat in West-Duitsland de stay-put-policy moeilijkheden zou opleveren. Dit was begrijpelijk, toen door gebrek aan Duitse strijdkrachten grote delen van West-Duitsland onverdedigd zouden blijven. Dit werd nog begrijpelijker, wanneer men bedenkt hoeveel displaced persons zich in West-Duitsland bevonden, toen nog vaak in kommervolle omstandigheden. Zij waren het vluchten gewend, door een nieuwe vlucht zouden zij er niet veel minder op worden, een nieuwe vlucht zou hen in elk geval doen ontkomen aan de onderdrukking van de oprukkende vijand, die zij al hadden leren kennen. Maar als zij zouden vluchten zou er een stampede ontstaan, die anderen zou meezuigen en West-Duitsland zelf, maar ook de buurlanden en vooral Frankrijk, voor onoplosbare moeilijkheden zou plaatsen. Men kan op drift geraakte massa's van honderdduizenden, waaronder vele vrouwen en kinderen, niet met geweld keren.

Men kan ze in het operatiegebied ook niet in korte tijd wegwerken, noch onderbrengen, laat staan voeden. Men zat er mee. Gelukkig zijn de omstandigheden veranderd door de totstandkoming van de Westduitse krijgsmacht en de daardoor mogelijk geworden forward strategy; door het besluit van de Bondsregering ook in West-Duitsland de stay-put-policy integraal toe te passen; door de veel betere woongelegenheden die de displaced persons in West-Duitsland allengs hebben verkregen en door de dreiging van het fall-out-gevaar, die een klemmend en m.i. ook verkoopbaar argument oplevert tegen het prijsgeven van de bescherming die de eigen woning biedt en tegen een wekenlange tocht door het open veld, zonder enige fall-out-bescherming. Men vlucht met de wil naar veiligheid,

niet met de wil naar een gewisse ondergang. De veiligheid op de lange afstand, aan de Atlantische kust of achter de Pyreneeën, is geen haalbare trek en het moet mogelijk zijn dit de mensen duidelijk te maken.

Natuurlijk is het denkbaar, dat zich ook in West-Duitsland bepaalde situaties voordoen die het onmogelijk maken de mensen op de plaats te houden. Men vlucht uit een brandende stad en misschien ook voor de dreiging van een atoombom op een stad, of uit het operatiegebied, maar deze vluchten zijn van korte afstand. Zij zullen in West-Duitsland worden opgevangen en tot staan gebracht. Een probleem voor de buurlanden levert dat in het algemeen niet op. In het algemeen, want het is mogelijk dat een vluchtneiging zich manifesteert, of een vlucht begint, dicht bij de grens. Ook dan is de Bondsregering vastbesloten deze bevolkingsverplaatsingen binnen het eigen territoir op te vangen. Een internationaal facet zou zich alleen voordoen indien de zaak de Duitse autoriteiten uit de hand zou lopen, of indien de internationaal-militaire leiding op achterwaartse evacuatie van een deel der bevolking uit een bepaald, dicht bij de grens gelegen, operatiegebied zou aandringen. Internationaal overleg is geboden om een beter beeld van zulke situaties te krijgen en vooral ook om beter te doen uitkomen, dat grensoverschrijdingen van vluchtelingen of evacués alleen in geval van de uiterste noodzaak, op uiterst beperkte schaal, en dan nog slechts voor zeer korte duur aanvaardbaar en mogelijk zijn.

Samenvatting.

Door de belichting van verschillende, soms zeer uiteenlopende, aspecten van het evacuatievraagstuk, heb ik misschien de grote lijn wat uit het zicht doen raken en daarom zal ik gaarne, voordat ik tot mijn slotbeschouwing overga, mijn standpunt inzake het te voeren evacuatiebeleid in het kort samenvatten.

Wij moeten naar mijn mening uitgaan van de situatie welke aan het begin van een oorlog in ons land waarschijnlijk is en rekening houden met wat daarenboven redelijkerwijze mogelijk geacht kan worden dat in ons land zal kunnen gebeuren. Doen wij dit, dan mogen wij de ogen niet sluiten voor de niet onwaarschijnlijke mogelijkheid, dat ons land in de eerste dagen van een oorlog zou moeten ondergaan een fall-out over een grote oppervlakte, ten gevolge van H-bomexplosies buiten onze grenzen; een aantal groundbursts van atoombommen op onze vliegvelden met een fall-out-uitwerking tot op 80 à 90 km benedenwinds van de explosiepunten; conventionele bombardementen op onze rivierovergangen, verkeersknooppunten, havens en grote steden. Deze situatie kan zich voordoen wanneer de mobilisatie en concentratie van de strijdkrachten nog niet is voltooid. Deze situatie kan leiden tot massale angstreacties van de zich het meest bedreigd voelende bevolking.

Wanneer een dergelijke situatie zich zou voordoen, een situatie dus die verder gaat dan wat alleen maar waarschijnlijk is, kunnen wij daaraan het hoofd bieden. Tegen conventionele aanvallen is de B.B.-organisatie, in dien deze kan steunen op doeltreffende zelfbeschermingsmaatregelen van de bevolking, opgewassen.

Waar aanvallen met atoombommen op doelen in ons land redelijker-

wijze te verwachten zijn, geldt, voor zover de daaromheen wonende bevolking geen of geen redelijke overlevingskans behoudt, de Amerikaanse slogan: „Don't be there". Preventieve evacuatie dus van een beperkt aantal personen, tijdig en in weinige uren te voltrekken, op een korte afstand.

Don't be there geldt ook voor te inunderen of door water in te sluiten gebieden, wanneer de inundaties worden gesteld.

Preventatieve evacuatie met het oog op conventionele bombardementen is niet nodig en onjuist, want door de fall-out-dreiging gevaarlijker dan wanneer men ter plaatse blijft. Preventatieve evacuatie van grote steden om andere redenen, is evenzeer onjuist, zoals de zaken nu staan, omdat die andere redenen niet voldoende klemmend zijn om het veel dreigender, want veel waarschijnlijker fall-out-gevaar te trotseren. Een dergelijke evacuatie worde evenwel minutieus voorbereid, op basis van een binnen 24 uur te volbrengen bufferevacuatie, om zich snel te kunnen aanpassen aan gewijzigde omstandigheden en om paniekluchten te kunnen voorkomen of opvangen.

Een goed evacuatiebeleid vraagt tijdige en doeltreffende voorlichting in de ure des gevaars. Deze voorlichting moet terdege worden voorbereid.

Evacuaties vragen steeds een mengeling van planning en organisatie vooraf en een improvisatie naar bevind van zaken.

Voor een goed verloop van de acute fase van een evacuatie, t.w. de ont-ruiming, de verplaatsing en de eerste onderbrenging, moet veel meer, maar met behoud van de vereiste flexibiliteit, worden voorbereid, dan bij de nazorg, waarbij, mits terdege is geanalyseerd wat dan kan komen kijken, vrijwel alles aan improvisatietalent kan worden overgelaten.

Bij de bepaling van het evacuatiebeleid mag nooit de doelstelling van de totale verdediging, zowel militair als civiel, uit het oog worden verloren.

Slotbeschouwing.

Het is deze doelstelling die naar mijn vaste overtuiging bepalend moet zijn voor allen die aan de uitvoering van het evacuatiebeleid medewerking moeten verlenen. Wat voor de militaire verdediging vanzelf spreekt, geldt ook voor de civiele verdediging. Onmisbaar zijn, wat ik in mijn Rotterdamse lezing heb genoemd de verbetering en de offervaardigheid, de dadendrang en de moed van de strijder. Voor de onderdelen van de civiele verdediging, die het dichtst staan bij het acute gebeuren, zijn nodig enthousiasme en wil tot de overwinning. Voor hen die bij de B.B. een actieve rol hebben te vervullen als de nood aan de man komt, als het er op aan komt, is het niet zo moeilijk dit enthousiasme op te brengen, ondanks alle ellende waarmee men dan zal worden geconfronteerd, omdat duidelijk is wat men te doen heeft, omdat men deel uitmaakt van een organisatie die tegen de omstandigheden is opgewassen, omdat men weet hoevele machteloze slachtoffers nog alleen maar overblijft te vertrouwen op de tijdige, toegewijde, moedige hulp van hen en haar die de B.B.-organisatie bemannen. Dit is een vorm van enthousiasme die ons volk, die de mensen van de B.B., ligt.

Op het eerste gezicht lijkt het moeilijk zich op te werken tot enig enthousiasme bij evacuaties. Wanneer men ooit de volstreekte troosteloosheid heeft

gezien van een eindeloze stroom van vluchtelingen langs de weg, opgejaagd zich voortslepend, dekking zoekend tegen beschietingen en weer verder sjokkend, meezeulend wat men meende te moeten redden uit de dreigende totale ondergang, dan dringt de vraag zich op hoe het mogelijk kan zijn zoiets te ontketenen, aan zoiets mede te werken met de mentaliteit van de actieve strijder. Het is alles onvoorstelbaar droefgeestig, onvoorstelbaar naar, onvoorstelbaar ellendig. Redenen genoeg om er niet toe over te gaan wanneer het niet volstrekt onvermijdelijk is. Maar wanneer er toe overgegaan moet worden is het meer dan droefgeestig, naar en ellendig alleen, dan is het tevens een uiting van allen die er bij betrokken zijn van de wil zich niet te laten kisten, van de wil om vol te houden, alle verschrikkingen ten spijt, om aan de nog veel grotere verschrikkingen van een nieuwe bezetting te ontkomen en de militaire zowel als de civiele verdediging stand te doen houden totdat de uiteindelijke zege is bereikt.

Zo bezien, wacht de evacuatie-organen en allen die bij de uitvoering van evacuaties actief betrokken zullen worden, een taak die het mogelijk maakt zich daaraan met volle toewijding te geven. (*Applaus*).

De Voorzitter:

Mijnheer Mijnlieff ik dank U voorlopig zeer voor Uw inleiding. Dames en heren ik ben ervan overtuigd dat er bij verscheidenen van U vragen zijn gerezen, en ik nodig degenen uit, die zich geroepen voelen om dit publiek te maken zich te willen aanmelden bij de secretaris aan mijn linkerzijde zodat wij na de pauze tot het debat kunnen overgaan; ik schors hierbij de vergadering voor een kwartier.

De Voorzitter:

Voor het debat hebben zich opgegeven kolonel d'Engelbronner, Majoor Smits, Generaal Van Giessen en Generaal Mathon.

Ik geef dan het woord aan de heren in deze volgorde.

Kolonel d'Engelbronner:

Ik heb met bijzonder veel belangstelling wederom geluisterd naar de inleiding van de heer Mijnlieff. Ik mag wel zeggen wederom, want het is al meerdere malen het geval geweest. Ik kan ook wel in grote trekken en in vele opzichten zeker met de inhoud en de stellingen van de geachte inleider meegaan. Maar er blijven toch ook wel een paar punten over waarover ik een paar opmerkingen zou willen maken.

In de eerste plaats is het mij opgevallen dat de geachte inleider tot twee maal toe, misschien wel nog meermalen, gezegd heeft dat hij uitdrukkelijk à titre personnel hier sprak. Ik heb geen moment de neiging om daaraan te twijfelen, maar daar komt dan bij dat de heer Mijnlieff gesteld heeft dat hij het prettig vindt om in besloten kring deze moeilijke problemen, waar wij allen belang in stellen te bespreken.

Wij hebben uiteraard ook belang, ook in deze kleine kring, in het horen van de meningen van de heer Mijnlieff, maar toch niet zo zeer geloof ik omdat er hier à titre personnel gesproken wordt. Maar ik zou haast zeggen, wij willen toch ook wel graag misschien wat officiëler meningen over deze dingen horen. (*gelach*). Daar komt dan bij dat de geachte inleider gemeend heeft

hier tot een besloten kring te spreken hoewel hij ons veel eerder verteld heeft dat hij, ik meen acht jaar geleden, in Rotterdam ook heeft gesproken in besloten kring, ik neem aan voor dezelfde vereniging, maar dat daar toch een dame met geoefende vrouwenhand hem op antwoordde. Ik geloof, dat er bepaald toen toch iets van voorlichting is gepleegd en dat is — ik geloof dat wij dat niet moeten vergeten — ook op het ogenblik het geval. Zelfs een week of tien dagen geleden heb ik in de krant al een heel verhaal gelezen over de lezing die hier vanavond zou komen, waarschijnlijk opgemaakt aan de hand van de stellingen. Wij weten bovendien allemaal, dat de voordracht en ook het debat in het orgaan van onze Vereniging in volledige bewoordingen te voorschijn zal komen, in een tweeduizendtal het land door zal gaan en dus zeker niet geheim blijft. Maar ik stel nogmaals, hoezeer ik ook prijsstel op de mening à titre personnel van de heer Mijnlief, ik het nog prettiger zou vinden wanneer ik een officiële mening zou horen. Ik ben over voorlichting gaan praten, dat is bij mij voornamelijk bovengekomen toen gesproken werd over de evacuatie van grote steden. De uitkomst van de redenering van de geachte inleider, de conclusie dus waarin hij stelt dat het niet nodig zou zijn om grote steden te evacueren, met die uitkomst ben ik het wel eens, althans wat het evacueren betreft. Of het „niet nodig” zou zijn, die term zou ik liever niet willen gebruiken. Als ik het goed begrepen heb, heeft de heer Mijnlief gesteld dat het weinig waarschijnlijk was dat de tegenstander van zijn weinige atoombommen er ook enige zou besteden aan het bombarderen van onze grote steden. Nu moeten wij ons afvragen met de Franse generaal die de heer Mijnlief heeft aangehaald „de quoi sagit-il” en nu wij toch in de sfeer van de École Supérieur de Guerre zijn, zou ik als oud-directeur van de H.K.S. toch ook nog een klein puntje daarbij willen stellen. Ik meen begrepen te hebben, dat de heer Mijnlief zich heeft afgevraagd wat de vijand *zal* doen. Nu is een van de grondlessen die wij aan onze leerlingen in het vak tactiek geven altijd dat wij ons niet moeten afvragen wat de vijand *zal* doen maar wat de vijand *kan* doen. En als wij dat doen, dan geloof ik zeer zeker dat wij het antwoord, wanneer wij dat hier op onze steden in toepassing zouden brengen, zouden moeten zeggen: de vijand is in staat om deze steden te bombarderen. Ik geloof dan ook, dat de benaderingswijze van het probleem niet helemaal juist en niet helemaal duidelijk is gekozen. Ik geloof dat het verstandiger zou zijn om te zeggen de vijand *kan* onze steden bombarderen, is het nu mogelijk en wenselijk om te evacueren, ja of nee. Er zijn voor zover ik dat zelf zie en voor zover de heer Mijnlief ons dat heeft laten zien, eigenlijk twee kwaden waaruit moet worden gekozen. In de eerste plaats bij evacuatie het ontzettende kwaad waarvan wij zeker zijn dat de bevolking het zich op de hals haalt wanneer zij de steden verlaat en dan bedoel ik dus met name de grote steden — wij behoeven maar op de kaart te kijken die hier achter ons hangt — en de *kans* — hoe groot die is weet niemand — dat eventueel een van de steden door een A-bom getroffen wordt. En bij het afwegen van die twee sta ik ook inderdaad aan de kant van de heer Mijnlief om te zeggen: niet evacueren. Maar dan niet met het motto er *hoeft* niet te worden geëvacueerd, maar het motto er *kan* niet geëvacueerd worden, omdat het kwaad wat wij daardoor op de hals zouden halen nog veel en veel groter en in ieder geval veel zekerder is dan het kwaad dat wij wellicht op onze nek zouden krijgen. Dat is dus de kwestie van de wijze van benadering. En dan kom ik meteen op de redenering waardoor de heer

Mijnlieff enige tijd geleden in een beperkte kring gevloerd is. Nu geloof ik niet dat de heer Mijnlieff gauw gevloerd is. Maar ik heb begrepen, dat toen er gesproken werd over voorlichting en men dus sprak over niet evacueren tegenover wel evacueren, dat daar in ieder geval van bij de bevolking zou blijven hangen het woord evacueren en dat men er dus vandoor zou moeten gaan als er wat gebeurde. Ik geloof dat dat ook niet een juiste benadering is, als ik zo vrij mag zijn om dat te zeggen. Ik ben geen voorlichtingsdeskundige, maar ik geloof dat het altijd goed is dat wanneer men voorlichting betracht, zo open en zo eerlijk mogelijk te zijn en de mogelijkheden van het gevaar niet gaan verkleinen. Ik geloof dat dat heel gevaarlijk zou zijn, want wanneer de voorspelling niet uitkomt, dan is alle vertrouwen weg. Maar dat men ook niet met negatieve dingen moeten komen dus niet gaan spreken over „niet evacueren“, neen men moet spreken over „*ter plaatse blijven*“, want het onheil elders is zo groot, dat kunnen wij U niet aandoen.

En ik geloof bepaald dat het nuttig zou zijn, niet alleen nuttig maar ook wenselijk, dat over al deze dingen — en ik ben blij dat er dan vanavond mee begonnen is — als ik het tenminste zo durf te zeggen, voorlichting gaat komen. En daarmee kunnen wij naar mijn volle overtuiging onmogelijk wachten tot het eenmaal zover is, want dan is het te laat. Dan komen juist die paniekvluchten e.d.

Het tweede punt, ik spreek net over paniekvluchten. Ik heb niet goed begrepen, en dat kan aan mij liggen, het onderscheid dat de heer Mijnlieff maakte tussen paniekvluchten uit de grote steden en de evacuaties binnen 24 uur. Ik geloof dat dat twee dingen zijn die niet hetzelfde zijn. Ik geloof dat een paniekvlucht wanneer die eenmaal gaat beginnen, alleen nog maar enigszins in banen kan worden geleid en dat wij er inderdaad wel op moeten rekenen dat zoiets zou gebeuren. Het evacueren in de vorm van een spoed-evacuatie is toch een heel andere zaak. Dat is iets wat men toch veel meer kan voorbereiden, hoewel ik toch een puntje van twijfel moet stellen tegen het uitreiken van gestencilde briefjes en de adressen waar de mensen heen heen moeten. Ik geloof, dat dat bij een spoedevacuatie vrijwel uitgesloten is. Maar ik ben geen deskundige op dat gebied, ik wil het daar verder bij laten.

Dan mijnheer de voorzitter, als ik nog één punt naar voren mag brengen. Er is door de geachte inleider even gesproken in het kader van de buitenlandse paniekvluchtelingen over de forward strategy en ik heb gemeend te horen dat nu die forward strategy er was, een term die dikwijls tot vergissingen aanleiding geeft, dat nu het gevaar van die vluchtelingen die uit het oosten zouden komen veel geringer zou zijn geworden. Ten eerste betekent die forward strategy eigenlijk alleen maar dat wij het gevecht wat verder naar het oosten kunnen beginnen, waarmee het rechtstreekse gevaar dus b.v. voor ons land en andere W.-Europese landen toch misschien niet zo gek veel kleiner is geworden. En ten tweede geloof ik, dat wij toch altijd in zekere zin op paniekvluchtelingen moeten rekenen. Het kan nuttig zijn op een gegeven moment te propageren ook daar: blijf op uw plaats, blijf op uw plaats en dat zal ook zeker nodig zijn. Maar ik geloof toch altijd, dat wij er rekening mee moeten houden dat dit mislukt, omdat er zich op een gegeven moment altijd sentimenten kunnen voordoen die in vreedstijd onmogelijk te meten zijn.

En ik geloof dat wij helemaal ver van huis zouden zijn wanneer wij daar niet behoorlijk en afdoende, afdoende mag ik niet zeggen, maar niet zo goed mogelijk rekening mee zouden hebben gehouden. Ik zou dus aan de heer Mijnlieff willen vragen of het niet mogelijk zou zijn het nu niet te gooien op het internationale overleg wat bij mijn weten al jaren en jaren plaatsvindt en eigenlijk zonder enig resultaat blijft, maar in ieder geval toch ons zelf voor te bereiden. — zo goed en zo kwaad als het kan — om het gevaar wat zich van die kant kan voordoen eventueel zo goed mogelijk in banen te leiden. Ik dank u wel.

Majoor Smits:

Mijnheer de voorzitter, de kolonel d'Engelbronner heeft al een heel klein beetje het gras voor mijn voeten weggemaaid en dat is eigenlijk niet de eerste keer Kolonel.

Hij heeft nl. gesproken over voorlichting. Ten einde de voorbereide maatregelen voor de bescherming van de bevolking in oorlogstijd op een gewenste wijze te doen uitvoeren is het een dwingende eis om in vreedstijd op ruime schaal voorlichting te verstrekken, vnl. omtrent de invloed in het algemeen van kernwapens op de burgerbevolking. Wanneer ik op dit moment aan een willekeurige burger de vraag stel wat is een A-bom, dan krijg ik in negen van de tien gevallen tot antwoord: „De A-bom is een wapen dat bij ontploffing op Nederland de helft van Nederland vernietigt.” Men heeft een volkomen scheef beeld van de gevolgen. Ik durf zelfs te beweren mijnheer de voorzitter, dat in dit selecte gezelschap een groot aantal personen aanwezig is, die, wanneer ik de vraag stel: „Kunt U mij vertellen wat fall-out is en wat daarvan de gevolgen zijn en hoe U zich daartegen kunt beschermen”, het antwoord schuldig zouden blijven. Ik geef toe dat het een en ander een beetje simplistisch door mij is geïllustreerd, maar ik meen toch wel te mogen stellen dat het facet voorlichting van de brede massa nu niet direct hoopgevend is in ons land. En mijn vraag luidt nu: „Is het mogelijk een taxatie te geven van het bedrag in geld hetwelk jaarlijks nodig zou zijn ter bekostiging van een uitgebreide voorlichting welke de brede lagen der bevolking bereikt?” En deze vraag stel ik tegen de achtergrond van de vermelding in de 1959 Yearly Review van het Civil Emergency Planning Yearly Review Subcommittee van de N.A.T.O. Volgens dit Review nl. werd in 1958 in Nederland t.b.v. de voorlichting 625.000 gulden uitgegeven, terwijl in 1959 een zelfde bedrag zou worden besteed. Een en ander eigenlijk zonder waarneembaar resultaat. Ik dank U zeer.

Generaal Van Giessen:

Mijnheer de voorzitter, excellenties, dames en heren. Het is met enige schroom dat ik vanavond hier het woord voer, omdat ik pas uit het buitenland ben teruggekeerd en derhalve niet volledig op de hoogte ben van de problemen, ik erken het gaarne, van de totale evacuatie. Toch meen ik door mijn functie als plv. Coördinateur van de Luchtverdediging Centraal Europa wel enig verstand te mogen hebben van het algemene probleem van de luchtverdediging. Ik wil wel beginnen met ook de heer Mijnlieff te bedanken voor zijn bijzonder interessante uiteenzetting in deze wel zeer moeilijke materie. Ik ga aan het conventionele bombardement voorbij omdat ik dat toch eigenlijk zo'n beetje beschouw, in vergelijking tot een atoombomontploffing, als zullen wij maar zeggen, Schevenings vuurwerk. Ik wil het dus alleen

maar hebben over de eigenlijke atoombom. Ik kan mij met tal van punten, door de heer Mijnlieff naar voren gebracht, zeer wel verenigen, zoals b.v. de preventieve evacuatie van bewoners rondom een vliegveld, omdat wij toch haast wel met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid kunnen zeggen, dat deze vliegvelden zeer zeker atoomdoelen zullen vormen. Ook de Russen zullen zich wel op het standpunt stellen dat voor alles de vijandelijke luchtmacht moet worden uitgeschakeld. Mijn bezwaar richt zich evenwel tegen de zgn. voorbereide evacuatie, van de grote steden. Wanneer ik zeg grote steden, dan bedoel ik daarmee Den Haag, Rotterdam en Amsterdam; ik noem ze niet in volgorde van urgentie, al heb ik daar wel een idee over. Ik vind die voorbereide evacuatie een hinken op twee gedachten. Enerzijds ziet men op tegen preventieve evacuatie (daar gaat het om) vanwege de misère die daaraan verbonden is, maar anderzijds ziet men toch wel in dat het wel eens noodzakelijk zou kunnen zijn om tóch te evacueren. De grote moeilijkheid, die zich daarbij voordoet en dat is het kardinale punt, waar het om draait, is: „Wanneer moeten we dan wél evacueren?” Ik vrees, dat het wel eens te laat kon zijn. De veronderstelling dat er geen atoombommen op de grote steden zullen vallen vind ik uitermate gevaarlijk. Er is een tijd geweest dat men hier aannam, dat men tegen Holland slechts één atoombom zou inzetten. Mijne heren, die tijd is al lang voorbij. En wanneer men zegt atoombom dan zou men nog een stap verder kunnen gaan en dan zou men misschien ook nog kunnen gaan denken aan bommen van nog grotere intensiteit, zoals de waterstofbommen.

Ik wil hiermee niet suggereren dat dus waterstofbommen zullen worden gegooid, maar de mogelijkheid is er. Ik wil toch wel graag wijzen op de desastreuze gevolgen van een atoomontploffing van een niet geëvacueerde stad, om maar niet te spreken van een eventuele waterstofbom. Bovendien ben ik ervan overtuigd, dat de mensen gaan lopen en dan kon het wel eens gebeuren op een moment, op een tijdstip waarop zij juist niet moeten gaan lopen, en ik denk hierbij b.v. aan de „fall-out”. Gaat men lopen dan ontardt dit in een chaos waaraan men, naar ik overtuigd ben, weinig zal kunnen doen. Wanneer de Regering de toestand zo ernstig inziet dat tot ontruiming van de omgeving van vliegvelden moet worden overgegaan, m.a.w. men kan dan toch redelijkerwijze iets verwachten, mag men niet het risico nemen om de bevolking van een grote stad aan enorme verliezen (ik durf niet eens getallen hier te noemen) bloot te stellen. Men zal tegelijk of onmiddellijk daarna eveneens tot een preventieve evacuatie van deze grote steden moeten overgaan met alle bezwaren, wij erkennen het gaarne, daaraan verbonden.

Wanneer men zegt: dit stuit op te veel technische bezwaren omdat men ze ergens anders niet kan onderbrengen, dan wil ik dit graag accepteren, maar dan zeg ik toch: „Haal er in ieder geval zoveel mogelijk uit.”

Ik geloof ook niet aan het schrikbeeld, dat zovele mensen voor ogen staat, nl. dat de evacuatie jaren zal duren. Als er een oorlog komt, en ik moet erbij zeggen dat ik de kans daarop helemaal niet groot acht, zelfs zeer onwaarschijnlijk acht, vanwege de enorme uitwerking van deze bommen, dan zal deze oorlog van zeer korte duur zijn. Ik heb in mijn gedachten dertig dagen, althans in deze dertig dagen valt de beslissing. Ik geloof dat je deze uitwisseling van bommen, de nucleair exchange, alleen maar krijgt in de eerste dagen, misschien in de eerste weken en dan is het afgelopen.

Ik zeg dit: men moet kiezen tussen twee dingen, het systeem van de heer Mijnlieff, dat is de kat uit de boom kijken en slechts evacueren wanneer de omstandigheden daartoe noodzaken met de kans op enorme verliezen door slechts één bom, ofwel direct preventief evacueren en dan de kat uit de boom kijken om weer terug te keren naar de haardstede, wanneer men daartoe de mogelijkheden ziet. Ik voor mij kies de laatste oplossing.

Mijnheer de voorzitter, ik dank U zeer voor de gelegenheid die U mij geboden heeft om het een en ander te mogen zeggen.

Generaal Mathon:

Mijnheer de voorzitter, ik zou willen beginnen met mijnheer Mijnlieff mijn waardering te betuigen voor de inleiding, die hij gehouden heeft, indien ik niet daaraan vooraf zou willen laten gaan een woord van bijzondere waardering voor Uw bestuur, die dit onderwerp gekozen heeft voor een inleiding. Ik meen dat daarmee uw bestuur het belangrijkste deel van de civiele verdediging in het huidige tijdperk gekozen heeft en tegelijkertijd het onderwerp, dat in elk deel van ons land door velen geregeld wordt besproken.

Nu zou ik op het onderwerp van de verplaatsing bevolking op zich zelf niet nader willen ingaan, zij het ook dat ik wel wil zeggen, dat ik het in grote mate met de heer Mijnlieff eens ben en ik bepaaldelijk waardering heb voor de wijze, waarop hij dit uitermate moeilijke onderwerp, waarbij zoveel onderling tegenstrijdige factoren een rol spelen, ter kennis heeft gebracht. Ik ben mij daarbij tegelijkertijd bewust dat hij dit vele malen en op vele plaatsen heeft gedaan en wil graag hier de verzekering geven, dat op meer plaatsen, waar hij gesproken heeft, waardering bestaan heeft voor de wijze, waarop het is gezegd.

Op één punt zou ik wel willen ingaan. Dat is juist dat vraagstuk van de voorlichting. Wij worden aan het Defensie Studie Centrum met al onze ervaringen voortdurend geconfronteerd met het vraagstuk van de voorlichting. Dat vormt bijna dagelijks het onderwerp van gesprek. Het is niet alleen hier, maar het is ook in alle provincies waar wij komen het geval en ik meen, dat daarin tot uiting komt dat het in ons gehele land zo gaat, indien men althans een ogenblik bereid is om aan oorlog te denken. Nu geloof ik, dat wij langzamerhand gekomen zijn in het stadium, waarin eigenlijk op dit gebied voorlichting niet meer kan en mag ontbreken. Het vraagstuk is moeilijk. Er zijn factoren, die men tegenover elkaar kan en moet stellen. Het is ten slotte aan de Regering om een bepaald beleid vast te stellen. Maar ik geloof, dat het tegelijkertijd — en zelfs ook van tevoren — nodig is, dat het vraagstuk in de publieke opinie openlijk en deskundig wordt behandeld. Laat men dit na, dan geeft men het in zekere zin vrij voor de propaganda, die van niet onbekende zijde wordt gevoerd. Dan werkt men de blijvende ondeskundigheid, die op dit gebied bestaat in de hand. Ik sluit geheel aan bij wat reeds zojuist gezegd is en wat U kunt lezen in zo'n stukje in de Haagsche Post: „twee atoombommen op Nederland en heel Nederland is van de kaart.” Dat is niet waar, een groter aantal atoombommen, in de orde van 20 en Nederland is nog niet van de kaart. Men tracht een moeilijkheid weg te nemen door aan de mensen de buitengewoon zware omstandigheden te onthouden, waarin ze komen te verkeren en waaromtrent de heer Mijnlieff zeer terecht heeft aangegeven, dat er een strijd wordt gevoerd, niet een strijd, die door de krijgsmacht wordt gevoerd,

maar een strijd, die door het gehele volk onder leiding van de Regering moet worden gevoerd. Maar men komt bovendien met zijn opinievorming niet verder. De opinies komen niet vrij tot uiting, nl. de verschillende meningen en men heeft eigenlijk onvoldoende gelegenheid om naar elkaar te luisteren en langzamerhand zich eigen te maken met de ontwikkeling, die er nu eenmaal is, die niet van ons afhankelijk is en die ook niet in onze macht hebben, die nu eenmaal in de wereld bestaat. Het geeft een irreeël beeld, want er zijn andere landen waar over evacuatie openlijk wordt gesproken en de communicatiemiddelen zijn van dien aard, dat ons daaromtrent niets wordt onthouden. Het dringt toch door, men mist alleen daarbij de mogelijkheid om te doen uitkomen, dat er in die andere landen andere situaties zijn. Ik denk hierbij natuurlijk in het bijzonder aan Amerika, waar men het beleid voert van zo hard en zo snel mogelijk weglopen, een beleid, dat men kan voeren, omdat men daar ten eerste veel meer tijd tot waarschuwing heeft, ten tweede veel meer ruimte heeft en ten derde niet de specifieke moeilijkheden, die zich in het bijzonder in het Westen van ons land voordoen. Ik zou willen zeggen, men zou voorlichting niet kunnen geven door ineens alles op tafel te leggen. Ik ben overtuigd — en ik zeg dit degenen na, die op het gebied van voorlichting deskundig zijn — dat men voorlichting moet beschouwen als een zekere techniek, die men volgens een bepaald plan, met een bepaalde methode en zeker met veel geldmiddelen zal moeten ter hand nemen. Ik geloof, dat men dat plan zou moeten opstellen, dat men er een zekere geleidelijkheid in zou moeten betrachten. Ik zou mij dus kunnen voorstellen, dat daaraan voorafgaat een voorlichtingseen bespreking in meer deskundige kring. In een kring van min of meer insiders; men zou kunnen zeggen: dit proces is aan de gang. Ik zou nog bijna willen toevoegen: ik verdenk de heer Mijnliefv er wel van, dat hij het daar ook niet mee oneens is. Maar ik geloof, dat het toch bepaald nog verder moet gaan, ik geloof, dat het proces openlijk tevoorschijn moet komen. Welk beleid er ook gevoerd wordt, welke beslissing er ook genomen wordt, het moet tevoorschijn komen.

Ik kom dan toch ten slotte in dit verband naar mijn mening tot een zeer belangrijk punt. Wij zeggen zo graag, dat wij nuchter zijn, ik heb daar nooit veel van geloofd. Ik geloof niet, dat het Nederlandse volk zo nuchter is en de vele keren, waarbij het voorkomt, dat wij er bij allerlei oplichters inlopen, bewijzen wel, dat onze nuchterheid dikwijls ontbreekt. Maar ik geloof wel, dat wij toch altijd nog zijn, zoals ik het blijf noemen, een mondig volk. Ik geloof bovendien, dat de beste eigenschappen van de Nederlanders te voorschijn komen, wanneer zij in de knoei komen te zitten. Als het regent gaat hij zingen. Men doet eigenlijk tekort aan het erkennen van onze beste eigenschappen, wanneer wij ervan overtuigd zouden zijn, of althans de houding zouden aannemen, dat dit volk niet veel meer zou mogen horen of kunnen verwerken. Mijn ervaring wijst tot nu toe uit, dat het in elke kring van de bevolking van elk deel van het land elke keer hetzelfde is geweest. Als men de ergste gevaren van de oorlog hoorde, ook degenen die daar volkomen vreemd tegenover stonden, men in het begin tegenwerpingen maakt, men een hoeveelheid vragen stelt, men de neiging heeft ze weg te drukken, men er met die verschillende intonaties, die er in bepaalde kringen hier in Nederland bestaan — en die wij Godzijdank er nog allemaal naast elkaar op na kunnen houden — over praat, maar dat het goede grip wel

degelijk doordringt en men wel degelijk het gehoorde kan verwerken. Ik ben er volstrekt van overtuigd, dat het een noodzakelijkheid is, dat dit gehele proces in vreedstijd aan de dag treedt, omdat indien men het nalaat, men dan in de eerste dagen van een oorlog de mensen wel stelt voor een zware opeenvolging van moeilijkheden, nadat men in vreedstijd zou hebben ontkend, dat dit volk zodanig mondig is, dat het akelige dingen kan opnemen en desondanks toch bereid is om op de ingeslagen weg door te gaan. (*Applaus*).

Mr. Mijlneff:

Mijnheer de voorzitter, ik zou in de eerste plaats graag even verduidelijken, hoe ik mijn positie in deze vergadering zie, in antwoord op de opmerking van Kolonel d'Engelbronner, die enige twijfel erover uitsprak of ik hier wel uitsluitend à titre personnel had gesproken. En die misschien met enige schalksheid van de aanwezigheid van de Minister van Binnenlandse Zaken gebruik maakte om nog andere uitlatingen uit te lokken. Ik geloof dat de Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap ten dode gedoemd zou zijn, wanneer hier sprekers zouden optreden met officiële meningen, omdat dan volkomen uitgesloten zou zijn dat krijgswetenschappelijke onderwerpen wetenschappelijk zouden worden besproken, en ik geloof ook, dat het een beginsel moet zijn dat de inleiders die hier optreden alleen en uitsluitend à titre personnel spreken en niet des êtres inanimés qui prononcent les paroles de leurs maîtres gaan uithangen.

Maar afgezien daarvan, wanneer ik vanavond gesproken heb over verschillende aspecten van het evacuatiebeleid dan heb ik dat niet gedaan met de gedachte dat ik sprak in besloten kring, zoals de heer d'Engelbronner dat mij voor de voeten heeft geworpen. In de tekst van mijn lezing, die ik op dat punt heb gevolgd, heb ik gesproken over een kleine kring. Mij zeer wel ervan bewust zijnde dat ik hier anders spreek dan wanneer ik b.v. voor de H.K.S. of voor het Defensie Studie Centrum in werkelijk besloten kring over geheimen kan spreken, maar dat ik hier een zekere mate van openbaarheid heb betracht met de voorzichtigheid die daarbij past. Nu heeft de Kolonel d'Engelbronner — en de Generaal Van Giessen is hem daar enigszins in gevolgd — enige bezwaren gemaakt tegenover de militaire veronderstelling die het uitgangspunt van mijn betoog, van mijn denken, is geweest. Ik voel mij daar altijd buitengewoon senang bij, bij die militaire veronderstelling, omdat als er nu één ding is waar de burger van kan zeggen „hoera hier trek ik mijn handen van af en daar ben ik niet verantwoordelijk voor”, dan is het deze militaire veronderstelling die opgemaakt wordt door de Verenigde Chefs van Staven. Ik geloof ook wel, dat het voor de overgrote meerderheid van deze zaal een goede kreet van een burger is wanneer ik zeg dat het niet aan de burger staat om in een beoordeling te treden van het wijze oordeel van deze Verenigde Chefs van Staven. Waarbij wij natuurlijk altijd weer goed voor ogen moeten houden, wat ik vanavond niet zo nadrukkelijk naar voren heb gebracht als ik het bij vorige gelegenheden wel heb gedaan en zoals ik het ook in mijn Rotterdamse lezing heb gedaan, dat de militaire veronderstelling nooit meer is of kan zijn dan een momentopname. Een veronderstelling voor een bepaalde, betrekkelijk korte duur. Wanneer men dus met alle mogelijke schrikbeelden gaat komen, zoals b.v. ook in verschillende persorganen in de afgelopen jaren het geval is geweest, wanneer men uitgaat van de veronderstelling dat te eniger tijd het mogelijk zou zijn om de hele wereld te beleggen met H-bommen, dan heeft men

natuurlijk altijd gelijk, als men maar ver genoeg vooruit denkt. Maar wanneer men tracht te komen tot een verantwoorde planning van de maatregelen die nu moeten worden genomen, dan is men verstandig en geloof ik ook dat men de enige juiste weg volgt, wanneer men daarbij een short-term policy volgt en zich op het standpunt stelt dat men uit moet gaan van die veronderstelling die voor de eerste vier, vijf jaren redelijkerwijze mogelijk en waarschijnlijk moet worden geacht. In dit verband zou ik iets nader willen ingaan op de opmerking van de Generaal Van Giessen, die stelt — en dit sluit ook aan bij wat de Kolonel d'Engelbronner heeft gezegd — nl. dat men er bij een militaire veeronderstelling niet van uit mag gaan, wat de vijand zál doen, maar wat hij kán doen. Nu geloof ik, mijnheer de voorzitter, dames en heren, dat de situatie zo is: dat wanneer wij het potentieel van de vijand bezien en wij zouden ervan uitgaan dat hij bereid zou zijn al zijn krachten te concentreren uitsluitend op Nederland, dat men dan niet komt tot de opbouw van een defensie-organisatie, dat men ook niet meewerkt aan de opbouw van de mentaliteit van de bevolking die onder dergelijke omstandigheden noodzakelijk is, maar dat men in schrille tegenstelling daarmee uitlokt het meest afschuwelijke defaitisme dat maar mogelijk is. Omdat men dan gaat zeggen, wat de Generaal Van Giessen en andere heren hebben gezegd, dat op het ogenblik de reactie van de bevolking is: als dat en dat gaat gebeuren dan kunnen wij onze matten wel oprollen, want dan is er toch geen kruid tegen gewassen. Gaan wij er daarentegen vanuit, wat waarschijnlijk is en nog even verder, wat redelijkerwijze mogelijk is, dan zien wij de beperkingen, zien wij ook de beperkingen die de vijand, de potentiële tegenstander, heeft en dan kunnen wij dus komen tot de opbouw van een organisatie ter bescherming van de bevolking in de ruime zin die mogelijk is. Als deze gedachtengang van de Kolonel d'Engelbronner en van de Generaal Van Giessen, maar ik noem met name de Kolonel d'Engelbronner, een weergave van een officieel standpunt zoals ik na zijn inleidende opmerking te mijnen aanzien zou kunnen veronderstellen, dan zou ik mij met enige schuchterheid willen afvragen of de militaire voorbereidingen dan op dit punt wél geheel adequaat zijn. En of een dergelijke vérgaande veronderstelling over de potentiële kracht van de vijand die hij tegen ons land zou kunnen inzetten niet tot een andere militaire opbouw zou moeten leiden dan nu het geval is geweest. Ik kom dan verder tot een opmerking van de Generaal Van Giessen wanneer hij in een andere fase de kat uit de boom wil kijken. Hij verwijt mij: U wilt de kat uit de boom kijken en dan eventueel als de omstandigheden daartoe aanleiding geven tot evacuatie overgaan. Hij stelt: ik ga uit van de korte oorlog met de survival-periode en daarover heen komt de broken-back-warfare en dus ligt het het meest voor de hand om eerst te evacueren en daarna de kat uit de boom te kijken en uit te maken of het mogelijk is om weer terug te gaan. Ik vraag mij af of het mogelijk is om weer terug te gaan. Ik vraag mij af of de visie van de militaire veronderstelling van een jaar of vier geleden over deze korte heftige aanvangsperiode, de survival periode, nog wel helemaal up to date is. Ik krijg de indruk dat zich op dit moment een kentering voltrekt en dat men juist door het enorme geweld dat ontketend kan worden toch ook langzamerhand in militaire kringen, in het militaire denken, rekening gaat houden met die andere mogelijkheid, dat het supreme geweld, dat totale inzetten van alle nucleaire en thermonucleaire middelen in de eerste dagen

en misschien in de eerste weken, langzamerhand verglijdt naar een ruimere spreiding.

Maar afgezien daarvan, wanneer men stelt: wij gaan die grote steden evacueren — ik heb nu gesproken zoals Minister Beel gesproken heeft vier jaar geleden over de drie grootste bevolkingsagglomeraties, maar het zou kunnen zijn dat in de loop van de tijd i.v.m. de toeneming van het potentieel van de tegenstander het aantal steden of bevolkingsagglomeraties nog eens een keer uitgebreid zou moeten worden — wanneer men stelt: er is kans op een A-bom, een grote A-bom, boven deze bevolkingsagglomeraties en dus is het veiliger voor de bevolking om weg te gaan, dan mijnheer de voorzitter, dan gaat de Generaal Van Giessen toch uit van een apriorisme. Ik heb getracht vanavond aan te tonen, dat deze veiligheid uitermate dubieus is door het fall-out-gevaar. Als men evacueert en men de bevolking, een miljoenenbevolking moet ophopen buiten de steden in korte tijd — dus niet op de lange afstand waarmee veertien dagen gemoeid zou zijn — en men gaat dan deze mensen ophopen zonder een redelijke beschermingsmogelijkheid tegen het fall-out-gevaar, dan neemt men een buitensporig risico, vooral als men aanneemt, zoals ik doe, dat die kans op een atoombom boven de steden bepaald niet groot is. Wij kunnen dus nooit anders doen dan afwegen van het voor en tegen, al kan men daarbij van mening verschillen. Uitgangspunt voor de civiele verdedigingsvoorbereidingsmaatregelen zal steeds moeten blijven de militaire veronderstelling van de Verenigde Chiefs van Staven, gezien als een momentopname, of in ieder geval gezien als een veronderstelling van de korte duur, en in verband daarmee zal men de keuze moeten bepalen. De Generaal Mathon houdt steeds weer voor aan al degenen, die op het Defensie Studie Centrum komen, dat regeren kiezen is en dat dus ook deze vorm van besturen kiezen is. Men moet kiezen datgene wat het beste is en wat het beste te verwezenlijken is.

Dan zijn er verschillende heren geweest, mijnheer de voorzitter, die gesproken hebben over de voorlichting. De Kolonel d'Engelbronner heeft bij de evacuaties, wanneer die zich dus eventueel zouden voordoen, wanneer er een neiging tot evacueren bij de bevolking spontaan zou ontstaan, bezwaar gemaakt tegen het standpunt dat ik hier uiteengezet heb en naar aanleiding waarvan ik mij gevloerd heb verklaard. Hij zegt: laten wij zo open en zo eerlijk mogelijk vertellen wat er aan de hand is, laten wij vooral niet bagatelliseren de gevaren die er zijn en dan kan men komen tot de mededeling aan de bevolking. Niet: men moet niet evacueren, men mag niet evacueren of men hoeft niet te evacueren, maar positief gericht: men moet ter plaatse blijven. Bovendien heeft hij gesteld dat de voorlichting nú nodig is en niet straks zoals ik heb gemeend aan te tonen dat wenselijk zou zijn. Het gaat er om of men te eniger tijd, voordat de vijandelikheden acuut dreigend zijn of zijn uitgebroken, aan de bevolking een zodanige voorlichting kan geven, dat men kort en krachtig kan zeggen: mensen in Rotterdam, U blijft ter plaatse. Ik geloof dat een dergelijke benadering toch in wezen enigszins naïef is, juist na de ervaringen die onze bevolking heeft opgedaan in de afgelopen oorlogsperiode, toen men er gewend aan is geraakt en er zeker van was, dat alle voorlichting door de bezetter gegeven volkomen in strijd met de waarheid was. Wanneer U nu op een gegeven ogenblik aan de bevolking van een grote stad het machtswoord laat horen van de Regering: „U moet ter plaatse blijven“, dan zijn wij gelukkig in

ons land nog altijd zo dat die bevolking in die stad dan gaat denken: waarom zegt de Regering dat. En dat U dan een vlotte kans hebt dat juist door deze zeer pertinente opdracht om ter plaatse te blijven een neiging gaat ontstaan om de andere kant uit te gaan. Ook wanneer U het andere doet blijft die neiging misschien aanwezig en dat is nu juist de afschuwelijke moeilijkheid waar men met dit soort voorlichting altijd weer voor komt te staan omdat — zoals ik in mijn lezing heb gezegd — men bij de grote steden in wezen niet anders kan doen dan tot een negatieve voorlichting te komen. Spreekt men over de vliegvelden, dan is iedereen het erover eens, dat om die vliegvelden een bepaalde zone moet worden ontruimd en als men dit aan de bevolking mededeelt dan is dat een maatregel die onmiddellijk moet worden genomen. Net zo goed als op een gegeven ogenblik een voorlichting te geven is, dat men spatlappen aan zijn auto moet hebben vanaf 1 januari, waarvan ook niet iedereen begrijpt dat het nodig zou zijn, maar men doet het. En als men op een gegeven ogenblik zou zeggen: „dat en dat gebied wordt geïnuundeerd en nu moeten jullie zorgen dat je weg bent”, dan gaan de mensen, eenvoudig omdat zij niet ter plaatse kunnen blijven. Maar als men tracht de mensen aan hun verstand te brengen dat het wenselijk is om ter plaatse te blijven, omdat het niet nodig is te evacueren, omdat het gevaar dat zich eventueel zou kunnen voordoen, niet zo dringend is dat het aangewezen schijnt om nu al tot maatregelen over te gaan, dan krijgt men precies het tegenovergestelde, dan moeten de mensen zelf aan de hand van deze voorlichting tot een keuze komen. Het dubieuze in het geval wordt duidelijk naar voren gebracht en het is de vraag wat daarvan het resultaat zou kunnen zijn. Nu heeft de Majoor Smits in dit verband gesproken over de ervaringen die hij had opgedaan, het kunnen natuurlijk nooit meer dan beperkte ervaringen zijn, wanneer hij zo hier en daar eens met de goegemeente had gesproken over de kennis die men had over de uitwerking van een A-bom. En hij zegt: die geeft een volkomen scheef beeld van wat een A-bom boven Nederland, of een reeks van A-bommen boven Nederland werkelijk kunnen uitrichten. Maar als hij nu meent dat een andere voorlichting op dit punt tot betere resultaten zou leiden, dan geloof ik, dat hij een scheef beeld heeft van de mogelijkheden die de voorlichting in deze tijd met zich brengt. De grote narigheid, waar wij steeds mee worden geconfronteerd is dat men op dit punt geen voorlichting wenst. Dat zelfs wanneer in de pers naar aanleiding van mededelingen van Ministers in de Kamers der Staten Generaal, of naar aanleiding van belangrijke gebeurtenissen, uitvoerige artikelen aan deze onderwerpen worden gewijd, steeds weer blijkt dat talloos velen eenvoudig niet bereid zijn om dergelijke mededelingen op te nemen of te lezen. Er zijn, ook in meer beperkte kring, frappante voorbeelden dat de mensen doelbewust zich afsluiten omdat zij eenvoudig niet geconfronteerd willen worden met de narigheden van de oorlog; die als er een beroep op hun medewerking wordt gedaan zeggen: natuurlijk als dat wezen moet zullen wij deze medewerking geven, praat me er verder niet over. een ding staat vast, ik zal je die medewerking geven voor zover dat in mijn vermogen is, maar ik wil er verder helemaal niets van weten. Dit is ook een van de grote moeilijkheden bij de voorlichting wanneer ik inga op de opmerking op dit punt naar voren gebracht door de Generaal Mathon. Ik geloof nog altijd dat de allerbeste voorlichting die gegeven kan worden die is welke uitgaat van de Regering in de Staten Generaal. Als

daar door het hoogste gezag mededelingen worden gedaan, dan is daarvoor een belangstelling, ook in de pers en bij de bevolking, die groter is dan wanneer men zo hier en daar eens een lezing organiseert en een willekeurige figuur met of zonder gezag al dan niet sprekend namens de overheid of à titre personnel een mening laat verkondigen. Men kan bij een dergelijke voorploegactie wel begrip wekken voor de totale gevaren, wel begrip wekken door op basis van „frappez frappez toujours" te wijzen op de beperking van de gevaren van een atoombom, door duidelijk te vertellen wat er gebeurt wanneer een 20 kiloton bom hoog in de lucht tot ontploffing komt of een 150 kt bom een ground burst veroorzaakt, wat de effecten zijn. Dat wil men dan wel incasseren, dan wil men ook wel geloven, mits men n.m.m. niet te zeer zich gaat verdiepen wat dat voor het eigen zijn betekent. Vanaf dat moment houdt men op met nuchter te denken ook al is men een lid van een mondig volk en al voelt men zich zelf ten volle mondig, dan gaat men zich dermate verdiepen in de gevaren die men in eigen omgeving te verwachten heeft dat men tot reacties komt die niet meer volstrekt door redelijkheid worden bepaald. Een *algemene* voorlichting over de gevaren die ons land bedreigen op het gebied van nucleaire oorlogvoering is mogelijk en wenselijk, maar wanneer ik gezegd heb in mijn lezing dat ik op een bepaald moment door tegenspraak gevloerd ben dan komt dat, doordat ik niet de mogelijkheid zie om aan de bevolking van Den Haag te vertellen: „jullie moeten ter plaatse blijven" en hun tegelijkertijd aan het verstand te brengen dat er een eventualiteit zou kunnen komen die het wenselijk zou doen zijn om hen te laten vertrekken. Die spanning wordt te groot. Men is op dit moment niet bereid om in de volle consequenties dergelijke zaken door te denken. Er zijn ook wel aanwijzingen dat het niet helemaal onzin is wat ik hier vertel. Als U b.v. nagaat hoe bepaalde groepen van de bevolking reageren op het vooruitzicht dat het waarschijnlijk is dat zij voor evacuatie in aanmerking komen. Dan krijgt U op het ogenblik een situatie die ik zo zou kunnen weergeven. Net zoals die anonieme dame die mij over mijn Rotterdamse lezing had geschreven, laat mij in hemelsnaam ter plaatse blijven, ik ga liever in mijn eigen huis dood, dan dat ik die ellende moet ondergaan, dat er op zo'n verschrikkelijke manier in mijn levensavond met mij gesold gaat worden. Een referendum uitgeschreven voor de bevolking zou tot een absoluut resultaat van 99,9 % van de bevolking die per se ter plaatse wil blijven, kunnen leiden. Maar ik geloof dat evenzeer vaststaat, ook gezien de ervaringen die wij in de afgelopen oorlog hebben opgedaan met de paniekvluchten die er in ons land zijn geweest, zodra Hannibal voor de poort staat, zodra de vlammen om de broek kwispelen, er precies een andere reactie gaat optreden, dat men dan vergeten is die 99,9 % die ter plaatse wil blijven, maar dat men dan opeens acuut de benen gaat nemen.

Daar is dus een voorlichtingsvoorbereiding voor nodig om volkomen ogewassen te zijn tegen de omstandigheden van het ogenblik en ook een zodanige voorbereiding van de effectieve maatregelen die dan kunnen dienen om de bevolking het vertrouwen te geven dat het met elkaar niet zo gek bekeken is. Vandaar het hinken op twee gedachten dat de Generaal Van Giessen mij verweten heeft. Als ik er dus van uitga: „het is niet waarschijnlijk, zeer onwaarschijnlijk dat zoals de zaken nu staan die grote steden met A-bommen worden bestookt, mensen blijft dus ter plaatse", en op het moment dat de acute oorlogsdreiging gaat ontstaan, wordt tevens mee-

gedeeld dat een organisatie aanwezig is die het mogelijk maakt binnen zeer korte tijd, binnen 24 uur, voor een deel van de bevolking binnen 12 uur, om te kunnen vertrekken, dan krijgt men vertrouwen in de voorbereidende maatregelen die de overheid getroffen heeft en men blijft gemakkelijker ter plaatse dan wanneer men tot de conclusie komt: nu ja, ze hebben weer niets gedaan en wij moeten nu zelf maar de beslissing in eigen hand nemen. Ten slotte, mijnheer de voorzitter, heeft de Kolonel d'Engelbronner nog een opmerking gemaakt over de buitenlandse refugiés. Hij heeft erop aangedrongen om los van wat in Duitsland wordt voorbereid, waar ik dan meende dat het grootste probleem heeft gelegen, rekening te houden met de waarschijnlijkheid, de mogelijkheid, dat refugiés uit Duitsland, en eventueel grote aantallen refugiés, toch over onze grenzen zouden komen. Ik heb op dit punt nu langzamerhand een ervaring opgedaan in internationaal overleg van een jaar of acht, ook met militaire autoriteiten die de problemen in Duitsland zijn gaan analyseren. Het is mij steeds weer opgevallen dat er juist bij de militaire autoriteiten een neiging bestaat om min of meer aprioristisch uit te gaan van deze vluchtelingenstroom die wel eens over de grens zou kunnen komen en die dan met een grote mate van binnencijheid aan de civiele autoriteiten het zaakje endosseerden met de mededeling, ja goed, daar bemoeien wij ons verder niet mee, dat is jullie zaak, maar zorg er nu voor dat dat behoorlijk wordt opgelost. Kolonel d'Engelbronner was in zijn woorden bereid toe te geven dat wanneer een dergelijke stroom het karakter zou krijgen van een stampede van miljoenen, het dan toch wel heel erg griezelig zou worden, ook voor de militaire verdediger, omdat het eenvoudig niet meer mogelijk was om dergelijke zaken behoorlijk in de hand te krijgen. Daarom geloof ik dat het van de allergrootste betekenis is aan ieder, die erbij betrokken is, zowel de civiele autoriteiten in Duitsland, als ook de internationale militaire autoriteiten in Duitsland, volstrekt duidelijk te maken dat dit niet kan. Dat het eenvoudig vernietigend zou zijn, voor alles wat zich afspeelt op het gebied van de civiele verdediging maar ook op het gebied van de totale militaire verdediging, wanneer een dergelijke vluchtelingenstroom gaat ontstaan. Als men nu zegt: wat zijn de maatregelen die men moet gaan nemen, want dat vraagt de heer d'Engelbronner, dan zou ik een weervraag kunnen stellen. Hoe stelt hij het zich voor als dit een massa van miljoenen is? Dan moet men zien dat men ze kwijtraakt, dus doorvoeren, zo ver mogelijk naar het achterland. Als het daarentegen een klein aantal is dan moet men de Duitse autoriteiten helpen, die er naar streven de mensen ter plaatse te houden. Wanneer dat eventueel niet mogelijk zou zijn aan hun kant van de grens, dan moeten wij helpen aan deze kant van de grens en ze juist niet door laten gaan, maar ze zo snel mogelijk weer terug laten gaan, opdat die stampede toch maar niet gaat ontstaan. Daarbij is, en dat zou ik gaarne nog eens een keer onderstrepen, ik heb het in mijn lezing al naar voren gebracht, van de allergrootste betekenis het afschuwelijke fall-out-gevaar. Enige jaren geleden was het nog zo, dat men kon denken dat de vluchtelingen die eventueel uit Duitsland zou komen, konden denken dat ze dan wel een tijd van de allergrootste misère tegemoet zouden gaan, maar dat ze in ieder geval de kans hadden het vege lijf te redden. Zoals de zaken op het ogenblik staan — en U moet nu maar weer eens even kijken naar de kaarten die hier hangen en zich die dan eens wat uitgebreid denken over heel W.-Europa — is het volstrekt uitgesloten, wanneer

een horde vluchtelingen over de grenzen gaat komen met de wil naar de veiligheid, dat deze mensen deze veiligheid ook werkelijk bereiken omdat zij, als zij enige honderden kilometers hebben afgelegd, al een dusdanige dosis fall-out van een dusdanige intensiteit te pakken hebben kunnen krijgen dat voor hen de overlevingskans buitengewoon gering is geworden. Dat leidt er mij dus toe om te concluderen op dit punt, dat wij er alles op moeten zetten om steun te geven aan het Duitse officiële standpunt zoals het op dit ogenblik bestaat, dat de stay-put-policy, het laat zitten wat zit, ook in Duitsland volledig tot gelding moet komen.

Ik geloof, mijnheer de voorzitter, dat ik de opmerkingen van de verschillende sprekers hiermee heb beantwoord en dat ik dus hiermee mag volstaan.

De Voorzitter:

Het woord is aan de Kolonel d'Engelbronner.

Kolonel d'Engelbronner:

Mijnheer de voorzitter, ik heb zoëven gezegd dat de heer Mijnlieff niet zo gemakkelijk te vloeren was en dat is ook wel gebleken, want hij heeft, althans wat mij betreft, vinnig teruggeslagen. Ik wil graag beginnen met nu te stellen dat ik hier zoëven en nu weer, alleen voor mij zelf spreek. Ik heb geen opdrachtgever, ik spreek alleen uit eigen inzicht, uit eigen ervaring en met eigen stem. Ik wilde maar een paar kleine opmerkingen maken. Ik heb zoëven uit de woorden van de heer Mijnlieff gemerkt, dat hij op een gegeven moment een vergelijking trof met de voorlichting die door de bezetter was gebruikt gedurende de oorlogsdagen en het woord „machtswoord” heb ik opgevangen. Ik geloof nu bepaald dat machtswoord en voorlichting dingen zijn die heel weinig met elkaar te maken hebben. Ik geloof, dat als er vroegtijdig, de Generaal Mathon heeft het al gezegd, volgens een heel goed uitgewerkt plan en goed bezonnen op ruime mate voorlichting is gegeven, er dan misschien op het eind nog een machtswoord moet komen. Maar ik geloof nooit dat men voorlichting en machtswoord als hetzelfde mag zien. Daar kwam dan nog bij dat het voorbeeld hier werd gegeven van het machtswoord wat betreft de spatlappen, dat iedereen uitgevoerd heeft zonder te begrijpen waar het om ging. Het mag zo zijn, ik heb gelukkig een autootje waarbij die dingen niet nodig zijn. Ik moet toch wel even stellen dat het hier om problemen gaat die volkomen van een andere orde zijn. M.a.w. ik blijf bij mijn eerste opmerking, die ook door andere heren gelukkig is ondersteund, dat voorlichting vroegtijdig, goed bezonnen, volgens een plan, een goed uitgewerkt plan, door mensen die inderdaad weten hoe men dat aan moet pakken, in Nederland naar mijn idee ook op dit terrein volkomen noodzakelijk en ook aanvaardbaar is.

Wat betreft de paniekvluchtelingen, ik wil beginnen met te stellen, dat ik geen enkel getal heb genoemd. De heer Mijnlieff heeft mij, meen ik, zoëven het woord miljoenen in de mond gelegd. Ik heb het woord niet gebruikt, ik wil mij er ook van distantiëren. Ik zou het heel moeilijk vinden om zo ineens een paar getallen te noemen. Ik geloof alleen dat de kans bestaat, dat er grotere aantallen refugiés deze kant uit zouden komen en ik heb gemeend uit wat er zich zo de laatste jaren heeft afgespeeld, want de heer Mijnlieff heeft een langdurige ervaring op dit terrein (ik wel niet aan

één stuk, maar het dateert toch ook al van een jaar of acht geleden) dat men zich op de verkeerde weg bevindt. Ik geloof dat de fout begaan wordt en of dat nu van de militaire of van de civiele kant komt daar wil ik buiten blijven, dat men een probleem onoplosbaar acht en daarom zegt: het probleem mag er niet zijn. Daar wil ik het bij laten.

Mr. Mijnlieff:

Mijnheer de Voorzitter, graag nog even een korte reactie. In de eerste plaats voorlichting en machtswoord als tegenstelling door de heer d'Engelbronner naar voren gebracht, aanvaard ik volkomen. Voorlichting is dus begrip wekken voor een bepaalde situatie, ook t.a.v. voorschriften die gaan komen; op een gegeven ogenblik komt het machtswoord, het bevel. Maar wanneer ik dus daarnet gesproken heb over het machtswoord van de Regering: „U blijft ter plaatse”, nadat ik had menen duidelijk te maken dat het dubieus is of een voorlichting voldoende begrip kon wekken voor de situatie van dan, dan heb ik daarmee willen zeggen, dat dat machtswoord wel eens fout zou kunnen vallen.

Wat betreft het tweede punt, de kwestie van de buitenlandse refugiés, het is natuurlijk heel aardig om te zeggen dat een probleem wordt weggedrukt of weggewerkt door te stellen dat het niet bestaat. Dit probleem bestaat wel en heeft in heel sterke mate bestaan, toen Duitsland nog niet meedeed aan de verdediging van het Westen en men rekening hield met de mogelijkheid dat al die miljoenen displaced persons, die in kommervolle omstandigheden, zoals ik in mijn lezing heb gezegd, in Duitsland verkeerden, wel eens de neiging konden gaan vertonen om zodra de feitelijkheden van de vijandelikheden zich zouden voordoen naar het Westen te vluchten. Daarbij is in den beginne ook van Duitse zijde wel eens de neiging geweest om die vluchtdrang te stimuleren omdat men dan een vereenvoudiging van de eigen problemen ging krijgen. Nu is bij al dat overleg dat in de loop van de jaren is gevoerd, steeds duidelijker geworden tot welke onoplosbaarheid men zou komen wanneer zich dit ging afspelen. Dit heeft ertoe geleid dat de Duitse Regering van nu die stay-put-policy inderdaad wil toepassen. Moet men daar nu tegenoverstellen: kijk eens de Duitse Regering brengt dat toch niet voor elkaar, laten wij dus maar rekening houden met het mislukken, of moet men daar tegenover stellen, ze brengen het wel voor elkaar en wij hebben dus eigenlijk uitsluitend te bezien of er een mogelijkheid bestaat tot aanvullende maatregelen wanneer onmiddellijk in de naaste omgeving van de grens de zaak uit de hand zou lopen doordat bij bepaalde collecting zones zoals die gepland zijn, een te groot aantal refugiés zou komen, groter dan men had voorzien of doordat in verband met militaire operaties in een beperkt gebied van militaire zijde de wenselijkheid naar voren wordt gebracht om een aantal bewoners of vluchtelingen uit dat gebied in achterwaartse richting te verplaatsen. Nu geloof ik dat het redelijker is, meer met de benen op de grond, om de oplossing van die problemen zo te zien dan altijd maar weer te blijven denken in deze onoplosbaar massale aantallen waar men nu al jaren over gepraat heeft en waar men nog jaren over kan blijven praten zonder, in de meest volstreekte hartelijke samenwerking tussen militaire en burgerlijke autoriteiten, dus tussen de totale bestuursorganisaties van alle betrokken landen, tot een oplossing te kunnen komen. Ik heb getracht om dat naar voren te brengen.

Voorzitter:

Mijnheer Mijnlieff, niet alleen het applaus, maar ook datgene wat enige van de debaters al hebben opgemerkt, zal U voldoende tolk zijn geweest hoezeer met grote belangstelling en waardering uw voordracht over dit zo moeilijke onderwerp is aangehoord en verwerkt. Met dank aan de Generaal Mathon voor de hulde aan het bestuur voor het initiatief om deze lezing op te nemen, wil ik stellen dat wij dit hebben gedaan omdat wij de civiele verdediging een onmisbare component achten in de landsverdediging. De inleider heeft de moeilijkheden in het licht gesteld waarmee deze civiele verdediging en speciaal de verplaatsing van de bevolking heeft te worstelen.

Twee moeilijkheden heeft hij daarbij belicht: ten eerste de voorlichting en voorts de militaire concepties. T.a.v. de voorlichting geloof ik toch wel dat het noodzakelijk is, in tegenstelling met de afgelopen jaren, dat hieraan veel meer zal moeten gebeuren. Want de civiele verdediging is niet in de eerste plaats om voor een ieder het lichamelijk welzijn te bevorderen, maar ik zie als haar voornaamste taak het op peil brengen en daarna houden van het moreel van de gehele burgerbevolking. Wanneer dit moreel onvoldoende zou zijn, wanneer dit belangrijk zou worden geschaad dan zullen de strijdkrachten uiteindelijk ook hun taak niet vervullen. Want zonder een hoog moreel bij het thuisfront is de taak van de strijdkrachten onvervulbaar. Ik geloof dat dit moreel alleen op peil kan worden gebracht en eventueel kan worden gehouden door een ieder goed en duidelijk voor ogen te stellen aan welke gevaren hij in werkelijkheid zal kunnen blootstaan.

Alle moeilijkheden op dit ogenblik ten spijt op het gebied van deze voorlichting, geloof ik dat het noodzakelijk is om hiermee een groot begin te maken en de moeilijkheden die ook de inleider heeft geschetst, op den duur te overwinnen.

Over een ander punt wil ik heel kort zijn. Wij hebben vanavond wederom het begrip „De korte oorlog” horen noemen, welke weer wordt voorspeld. Ik zou dit een periodiek willen noemen. Ook in 1914 werd een korte oorlog voorspeld, met Kerstmis was iedereen weer thuis. In 1939 werd eveneens een korte oorlog voorspeld, U houdt mij ten goede dat ik aan deze voorspellingen niet meer geloof. Mijnheer Mijnlieff, met grote dank voor Uw voordracht en met dank aan de debaters voor wat zij in het midden hebben willen brengen en daardoor aan de waarde van het onderwerp hebben bijgedragen, sluit ik deze vergadering.

STELLINGEN:

Evacuatie beoogt bescherming, althans vermindering van de gevaren voor de bevolking. Evacuatie is geen panacee. Steeds moeten de voor- en nadelen zorgvuldig worden afgewogen.

Evacuatie *schijnt op het eerste gezicht* geïndiceerd

- a. bij ernstige dreiging van vernietigend oorlogsgeweld;
- b. bij inundaties.

Contra-indicaties zijn:

- c. massale evacuaties, gemakkelijk ontaardend in massale stromen van vluchtelingen, ontwrichten de militaire verdediging (vergelijk België en Noord-Frankrijk in juni 1940);
- d. evacuaties van enige omvang ontwrichten het maatschappelijk leven en

- daardoor de gehele civiele verdediging;
- e. evacuaties tasten het familieleven aan;
 - f. evacuaties tasten het moreel van de bevolking aan;
 - g. evacuaties bemoeilijken in belangrijke mate de bescherming van de bevolking tegen de bijzonder gevaarlijke fall-out-dreiging, ten gevolge van (thermo)nucleaire explosies buiten en binnen onze grenzen;
 - h. evacuaties op grote schaal tijdens de mobilisatie van de krijgsmacht stellen het welslagen van deze mobilisatie op losse schroeven.

Zorgvuldige afweging van voor en tegen leidt tot de *conclusie*, dat voorop moet staan de stay-put-policy („laat zitten wat zit“) en dat evacuatie alleen mag plaatsvinden wanneer dit volstrekt onvermijdelijk is.

Dit betekent voor ons land

1. preventieve evacuatie vóór het uitbreken van vijandelikheden van de naaste omgeving van de in Nederland primaire atoomdoelen (vliegvelden e.d.);
2. preventieve evacuatie van de te inunderen of door water in te sluiten gebieden, wanneer de inundaties worden gesteld;
3. preventieve evacuatie van grote steden wordt niet nodig geoordeeld, maar worde wel voorbereid voor belangrijke delen van de A-Kring Rotterdam (Rotterdam, Schiedam en Vlaardingen), de A-kring Den Haag (Den Haag, Voorburg en Rijswijk) en van Amsterdam, opdat een spontane massale vlucht van de bevolking uit angst voor (thermo)nucleaire aanvallen terstond en adequaat kan worden opgevangen, of opdat in geval van uiterste noodzaak een dergelijke evacuatie kan worden gelast;
4. voorbereiding van evacuatie van dakloos gewordenen ten gevolge van conventionele bombardementen die niet van een zodanige vernietigende kracht worden geoordeeld, dat zij de bevolking geen redelijke overlevingskans zouden laten en derhalve een preventieve evacuatie nodig zouden maken.

Uitgaande van de stelling, dat evacuatie zo mogelijk moet worden vermeden, derhalve zo lang mogelijk moet worden uitgesteld, is de consequentie, dat evacuatie en vooral een preventieve evacuatie zeer snel moet kunnen verlopen. Zelfs een massale evacuatie van de grote steden zal in ten hoogste 24 uur moeten kunnen worden voltooid. Dit is mogelijk.

Evacuatie verloopt in vier fasen:

1. ontruiming;
2. verplaatsing;
3. eerste onderbrenging en
4. verdere verzorging.

1, 2 en 3 ressorteren onder Minister van Binnenlandse Zaken. Provinciale Evacuatie Commissaris, burgemeester, met bijstandsmogelijkheid van B.B.-organisatie;

4 is een taak van de Minister van Maatschappelijk Werk, van Onderwijs Kunsten en Wetenschappen, van Sociale Zaken en Volksgezondheid.

1, 2 en 3 vragen in verband met de vereiste snelheid van uitvoering zorgvuldige voorbereiding in vreedstijd, waarbij overleg met de andere betrokken Ministeries geboden is. Waar zodoende de eerste onderbrenging (3) verzekerd kan worden geacht, kunnen de maatregelen bedoeld in sub 4 worden geïmproviseerd, mits in vreedstijd zorgvuldig is nagegaan wat daarbij kan komen kijken.

MEDEDELINGEN VAN HUISHOUDELIJKE AARD

NIEUWE LEDEN

's-Gravenhage: Mr. G. L. Mens Fiers Smeding.

Almelo: G. van Weerd, 2e Lt. Artillerie.

Amsterdam: Ir. A. J. Marx, Dir. Nederl. Luchtvaartlaboratorium.

Breda: Prov. Evac. Commissaris Prov. Noord-Brabant, Kolonel F. J. van der Kroon.

Dordrecht: J. de Ridder, Ec. Drs. Vaandrig K. Lu.

Ede: C. v. Ardenne, Majoor G.S.

Lunteren: A. Verhagen, 2e Lt. Artillerie.

Rijswijk: H. A. Franssen, Lt. Kolonel der Genie.

Sittard: Het Kringhoofd B.B. B-kring L. Z. 1.

Steenwijk: G. J. Bijlsma, Majoor Inf.

Velp: G. J. Folner, 2e Lt. Artillerie.

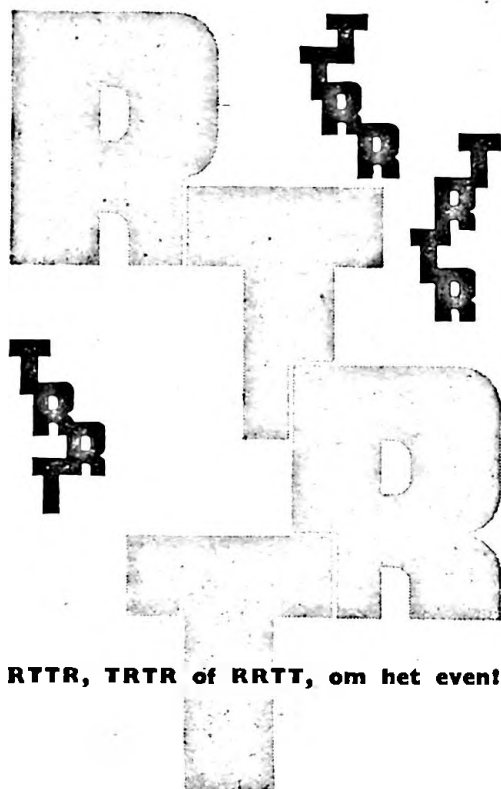
Vlaardingenv: Mr. H. Diederiks, Res. Lt.

De contributie voor het werkjaar 1959—1960 (1 okt. 1959—30 sept. 1960) is vastgesteld op f 10,—. De leden, die *zulks nog niet gedaan hebben*, wordt dringend verzocht hun contributie wel te willen storten op postrekening 78828 van de Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap, Den Haag.

Het Bestuur van de Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap is thans als volgt samengesteld:

J. H. Couzy, Lt.-Generaal der Artillerie o.n.a., Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, Voorzitter; *J. M. van Olm*, Schout-bij-nacht-vlieger, Onder-Voorzitter; *G. Gouman*, Kolonel G.S., directeur H.K.S., Redacteur Orgaan en *W. J. A. L. van den Berge*, Generaal-Majoor-Inf.; *E. R. d'Engelbronner*, Kolonel G.S.; *H. C. Gautier*, Kolonel-vlieger; *J. H. Jansen*, Lt.-Kolonel G.S.; *Mr. F. R. Mijndieff*, Directeur-Generaal voor Openbare Orde en Veiligheid; *Mr. A. N. Baron de Vos van Steenwijk*, Commandeur; *J. J. Wolf*, Brigade-Generaal Genie b.d.; *H. P. Zielstra*, Generaal-Majoor-Wnr. Klu; *J. P. Boots*, Res.-Kolonel b.d., Secretaris-Penningmeester, Van Alkemadeaan 215, 's-Gravenhage, telefoon 774621.

Geeft bij adresverandering kennis aan de Secretaris-Penningmeester,
van Alkemadeaan 215, 's-Gravenhage
en vergeet vooral niet ons een nieuw lid op te geven

RTTR, TRTR of RRTT, om het even!

Radiocommunicatie - Radar - Telefonie - Telegrafie - hoezeer we ook de volgorde in deze hechte keten wijzigen, het totaalbeeld blijft gelijk. Vier in elkaar grijpende, elkander aanvullende technieken, samengevat in het begrip Telecommunicatie. Slechts door deze eenheid te bewaren kan bij de productie van telecommunicatie-apparatuur ten volle worden geprofiteerd van een nuttige wisselwerking van ervaringen. Het telecommunicatieprogramma van Philips toont de beide R's én T's - niet voor niets!

PHILIPS

Philips Bedrijfsapparatuur Nederland n.v.
Groep Telecommunicatie - Hogeweg 18 - Den Haag